JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SLOVESNÉ ZPŮSOBY VE VEDLEJŠÍCH VĚTÁCH KOMPLETIVNÍCH - KONTRASTIVNÍ KORPUSOVÁ ANALÝZA

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.
Autor práce: Bc. Kristýna Mezerová
Studijní obor: Francouzský jazyk
Ročník: 2.

2020

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. února 2020

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, doc. PhDr. O. Peškovi, Ph.D., který mi vždy trpělivě odpovídal na všechny mé dotazy.
Dále chci poděkovat mým přátelům za ochotné slovíčkaření, Zuzance Zachové a hlavně mojí mamce, která je tu vždy, když potřebuji.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou výběru slovesného způsobu v kompletivních větách ve francouzštině.

Teoretická část popisuje francouzskou a českou klasifikaci slovesných způsobů a vedlejších vět, přičemž se věnuje zejména popisu vlastností a typologie vedlejších vět kompletivních. Jádrem teoretické části je rozbor kritérií, jakými se řídí volba mezi použitím indikativu a konjunktivu jakožto slovesného způsobu v těchto větách, vycházející z práce francouzského lingvisty Oliviera Souteta. Nakonec předkládá teoretické možnosti ekvivalentního vyjádření těchto způsobů v češtině. Praktická část spočívá v analýze tohoto jevu prostřednictvím paralelního korpusu Intercorp. Za účelem ověření představených teorií zkoumá tato analýza vybraný vzorek francouzských kompletivních souvětí a jejich českých ekvivalentů.

Klíčová slova

Slovesný způsob
Konjunktiv
Vedlejší věta kompletivní
Korpusová analýza
Intercorp

Annotation

This master´s thesis describes the issue of the grammatical moods in the completive clauses in French and Czech.

The theoretical part introduces at first the classification of the verb moods, especially the French subjunctive, the indicative and the conditional and after that the concept of the subordinate clause and the differences of approach to the completive clause in French and in Czech. The main topic of the theoretical part is a study based on the ideas of the French linguist Olivier Soutet. It is dedicated to aspects that determine the choice between the use of the subjunctive and the indicative in the French completive clauses. Finally it presents a hypotetical equivalents to the subjunctive in the Czech language.

The theories presented in the first part of the thesis are verified by way of the research in the parallel corpus Intercorp which examines a selected sample of completive clauses.

Key words

Verb mood
Subjunctive
Completive clause
Corpus analysis
Intercorp

Obsah

Úvod....8

1. Slovesný způsob a jeho pojetí ve francouzském a českém jazyce....10

1.1. Slovesný způsob a modalita....10

1.2. Klasifikace slovesných způsobů ve francouzštině....11

1.2.1. Způsoby neosobní....11

1.2.2. Způsoby osobní....12

1.3. Klasifikace slovesných způsobů v češtině....14

2. Věta vedlejší ve francouzském a českém pojetí....16

2.1. Vedlejší věta - Vysvětlení pojmu....16

2.2. Klasifikace vět vedlejších ve francouzštině....17

2.2.1. Proposition vs. Subordonnée....17

2.2.2. Vedlejší věty vztažné....18

2.2.3. Vedlejší věty příslovečné....19

2.2.4. Vedlejší věty kompletivní....20

2.3. Kompletivní věta v rámci typologie vedlejších vět v češtině....24

2.3.1. Typologie vedlejších vět kompletivních....24

3. Kritéria výběru slovesného způsobu ve francouzských kompletivních větách podle Oliviera Souteta....29

3.1. Výběr slovesného způsobu ve vedlejších větách spojkových na základě lexikálně-sémanické povahy věty řídící....29

3.1.1. Řídící člen vyžaduje použití indikativu....29

3.1.2. Řídící člen vyžaduje použití konjunktivu....30

3.1.3. Řídící výraz umožňuje použít oba způsoby....31

3.2. Vliv dalších kontextuálních prvků na slovesný způsob ve větě kompletivní....33

3.3. Shrnutí....37

4. Srovnání slovesných způsobů ve francouzských a českých kompletivních větách 38

5. Korpusová analýza v paralelním korpusu Intercorp 43

5.1. Korpusová analýza – sémantický rys „sdělování, konstatace“ 45

5.2. Korpusová analýza – vyjádření voluntativní modality 53

5.2.1. Sémantický rys „vyjádření vůle“ 53

5.2.2. Sémantický rys „vyjádření potřeby“ 60

5.2.3. Sémantický rys „vyjádření příkazu“ 67

5.3. Korpusová analýza – sémantický rys „hodnocení“ 71

5.4. Korpusová analýza – sémantické rysy „pravděpodobnost“ a „možnost“ 78

5.5. Korpusová analýza – sémantické rysy „odmítnutí, popření, pochyby“ 84

5.6. Korpusová analýza – vztah mezi záporem slovesa a slovesným způsobem 91

Závěr 97

Résumé 101

Bibliografie 103

Příloha 105

Úvod

Všechny světové jazyky slouží jako prostředky komunikace k vyjadřování myšlenek a pocitů. Každý z nich k tomu ovšem využívá vlastních specifických prostředků, které je velmi zajímavé objevovat a hlavně srovnávat, jelikož ačkoliv jsou rozdílné v každém jazyce, mají za úkol vyjádřit stejné nebo alespoň podobné skutečnosti. Francouzština a čeština se od se liší v mnoha ohledech, přičemž jedním z rozdílů je odlišný systém slovesných způsobů, které tyto jazyky používají. Právě tímto tématem, konkrétně otázkou užívání slovesných způsobů ve vedlejších větách kompletivních, se bude zaobírat tato diplomová práce.

Tato problematika v sobě zahrnuje zejména analýzu gramatickému jevu, který představuje jedno z nejsložitějších témat, se kterými se čeští studenti francouzštiny mohou setkat: konjunktivu. Přesný ekvivalent tohoto slovesného způsobu charakteristického právě pro kompletivní věty v češtině nenajdeme, a proto je pro nás tak těžké osvojit si jeho užívání. Složitý charakter konjunktivu a možnost zabývat se do detailů jeho vlastnostmi za účelem lepšího pochopení byly hlavními důvody, proč jsem se rozhodla zpracovat toto téma. Za hlavní cíl si tedy ukládám přehledné vysvětlení funkce konjunktivu a indikativu v kompletivních větách a dále představení prvků, které mohou ovlivnit jejich přítomnost.

V prvních dvou kapitolách teoretické části budou představeny stěžejní pojmy studovaného tématu, tedy slovesný způsob a vedlejší věta kompletivní. Nejprve budou v rámci francouzského a českého systému slovesných způsobů popsány základní charakteristiky indikativu, konjunktivu a kondicionálu. Dále bude následovat část věnující se typologii vět vedlejších. Vedle stručného popisu větných typů a hledisek, na základě kterých je lze klasifikovat, se zde budu věnovat samotné větě kompletivní (v českých zdrojích spíše obsahové) a jejím vlastnostem. V češtině bude přitom kladen zvláštní důraz na sémantické rozlišování různých typů těchto vedlejších vět v podání autorů publikace Mluvnice češtiny 3, Skladba, ke kterému se pojí také uvedení příslušných slovesných způsobů. Toto dělení je velmi přínosné vzhledem k tomu, že cílem této diplomové práce je kromě zkoumání způsobů ve francouzských kompletivních větách také jejich srovnání s češtinou.

Třetí část bude vycházet z teorií francouzského lingvisty Oliviera Souteta, který se detailně věnuje problematice francouzského konjunktivu a mimo jiné i systematice jeho užívání v kompletivních větách. Na základě jeho studie bude vysvětleno, v jakých

případech se používá indikativ a konjunktiv, a která kritéria hrají roli při volbě mezi nimi, přičemž pro ilustraci využiji i názorných příkladů uváděných tímto autorem.

Po tomto přehledu bude následovat srovnávací část, ve které se pokusím pomocí porovnání sémantických typů kompletivních vět v češtině a ve francouzštině popsat způsob, jakým český jazyk nahrazuje konjunktiv, a systematiku jeho analogie s indikativem a kondicionálem.

Stanovené sémantické typy kompletivních vět podrobím zkoumání v praktické části spočívající v korpusové analýze v systému Intercorp. Ta mi umožní na velkém množství konkrétních příkladů souvětí vyňatých z různých reálných literárních zdrojů zkoumat výskyt jednotlivých slovesných způsobů a zároveň pozorovat, jakým způsobem je význam vyjadřovaný konjunktivem ve francouzštině převáděn do češtiny. Díky tomuto postupu bude možné ověřit závěry teoretické části práce.

Kromě zmíněných publikací, kterými jsou Mluvnice češtiny 3, Skladba autorů Františka Daneše, Miroslava Grepla a Zdeňka Hlavsy a monografie Oliviera Souteta Le subjonctif en français, budu čerpat informace i z dalších zdrojů. Ve francouzské části to bude zejména Grammaire méthodique du français Martina Riegela, René Rioula a Jean-Christophea Pellata a dále autoři Maurice Grevisse a André Goose. Mezi českými zdroji budu nejvíce využívat Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví Jana Kořenského a Miroslava Komárka a také hesla Nového encyklopedického slovníku češtiny, což je elektronická databáze lingvistických pojmů, jejímž hlavním editorem je Petr Karlík.

1. Slovesný způsob a jeho pojetí ve francouzském a českém jazyce

Jak ve francouzském, tak v českém systému sloves jakožto ohebného slovního druhu určujeme mluvnické kategorie osoby, čísla, času, vidu a způsobu, při jejichž zkoumání v obou jazycích ovšem narazíme na mnohé rozdíly. Stěžejním pojmem pro tuto práci je slovesný způsob, proto bude následující kapitola věnována jeho pojetí ve francouzském a českém jazykovém systému.

1.1. Slovesný způsob a modalita

Jak vysvětluje Grammaire méthodique du français (Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R, 1994: str. 287, 579), slovesný způsob je mluvnická kategorie související s pojmem modality, která by mohla být zjednodušeně definována jako prostředek vyjádření určitého postoje mluvčího k realitě výpovědi. Vedle vlastního obsahu je tak modalita další součástí každé věty, která určuje její funkci a platnost. Ke stejné teorii se hlásí podle Izabely Blaszczyk a Petra Karlíka i čeští lingvisté. Tito autoři představují modalitu jako složku věty, která vypovídá o *„způsobu platnosti obsahu"*[1]. Slovesný způsob odpovídá konceptu modality a zastává roli morfologického prostředku jejího vyjádření. *„Doplňuje tak prostředky lexikální (modální slovesa a částice) a syntaktické (formální a funkční typy vět a výpovědi)."*[2]

S modalitou pak také souvisí rozlišení základních větných typů na základě postoje mluvčího v momentu konkrétní realizace věty, tedy výpovědi, na oznamovací, rozkazovací, tázací a přací. Francouzské zdroje tento typ nazývají *modalité d´énonciation*[3], v českých publikacích, například v Mluvnici češtiny 2, Tvarosloví (J. Kořenský, M. Komárek a kol., 1986), toto rozdělení spadá pod postojovou modalitu (podle postoje mluvčího k výpovědi), od které se pak odlišují další druhy modality podle vztahu mluvčího k obsahu výpovědi: skutečnostní, jež se zabývá „*způsobem platnosti propozičního obsahu*" (J. Kořenský, M. Komárek a kol., 1986: str. 168), voluntativní (podle Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví „*dispoziční"* nebo „*volitivní"*), zabývající se

[1] Nový slovník encyklopedické češtiny, 2012-2018, heslo „Modalita", https://www.czechency.org/slovnik/MODALITA#bibitem13

[2] Štícha, F., Kolektiv: Akademická gramatika spisovné češtiny, Praha, 2013: str. 435

[3] Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R.: Grammaire méthodique du française, Paris, 1994: str. 580

sémantickými hodnotami jako je nutnost, možnost, záměr apod., a modalita jistotní, která zkoumá větu/výpověď z pohledu jistoty nebo pravděpodobnosti obsahu. S ohledem na analogii, kterou se snažíme nalézt mezi češtinou a francouzštinou, by tomuto směru zkoumání odpovídala *modalité d´énonciation*, jež je opakem *modalité d´énoncé*, která se zabývá pravdivostí, možností, nutností, nezbytností a dalšími hodnotami, které může věta/výpověď vyjadřovat.

Slovesný způsob jako ukazatel modálního charakteru je tak schopný i bez přítomnosti dalších prostředků vyjádřit rozdíl například mezi oznamovací a rozkazovací větou nebo sémanticky odlišit jistotou a možnost.

V následující části práce budou popsány slovesné způsoby z hlediska jejich funkčních vlastností tak, jak je uvádějí nejprve francouzské a poté české vybrané zdroje.

1.2. Klasifikace slovesných způsobů ve francouzštině

Francouzské gramatiky nejsou úplně jednotné v klasifikaci slovesných způsobů. Obecně se ale mnohé z nich shodují na jejich základním rozdělení do dvou skupin podle mluvnických kategorií, které lze u konkrétních forem slovesa určit. Takto tedy odlišujeme slovesné způsoby osobní a slovesné způsoby neosobní.

1.2.1. Způsoby neosobní

U způsobů neosobních (*modes impersonnels* případně *modes non conjugués*), jak napovídá jejich název, není možné určit morfologické kategorie osoby a čísla. Jedná se o nominální formy sloves, které dále samy o sobě nevypovídají o časové rovině děje, proto také Grammaire méthodique du français[4] nazývá tyto způsoby „*modes intemporels*“. Stejný zdroj upřesňuje, že je to okolní kontext a osobní sloveso, které umožňují jeho situování v čase. Konkrétními slovesnými způsoby patřícími do této skupiny jsou infinitiv, participium a gerundium, odlišující se formální podobou, ale také funkcí, kterou zastávají.

[4] Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R.: Grammaire méthodique du française, Paris, 1994: str. 288

Infinitiv je základní slovníkový tvar slovesa, který zastává funkci predikátu nebo funkci nominální, kdy může vystoupit v jakékoli roli nominálního syntagmatu, nejčastěji v roli předmětu.

Participium je také nominální forma slovesa, u které se rozlišuje tvar přítomný (*participe présent*) a minulý (*participe passé*). V prvním případě se jedná o neměnný slovesný tvar, který v sobě zároveň zahrnuje vlastnosti slovesa i adjektiva. Slovesa ve tvaru příčestí přítomného však nesmí být zaměňována za verbální adjektiva, která se od přítomného participia odlišují tak, že „*přítomné participium často vyjadřuje proces nějakého děje, který je jasně časově ohraničený a pouze přechodný, zatímco verbální adjektivum vyjadřuje stav, bez ohraničeného trvání, a většinou poukazuje na víceméně stálou vlastnost.*“[5] Dalším rozdílem je pak skutečnost, že na rozdíl od přítomného participia jsou verbální adjektiva ohebná v rodě a v čísle.

Minulé participium se vedle své adjektivní funkce rovněž používá jako významové sloveso ve složených formách slovesných časů.

Gerundium - tvary francouzského *gérondif* jsou shodné s příčestím přítomným daného slovesa a vždy doprovázeny předložkou *en*. Stejně jako u přítomného participia se jedná o neohebný tvar, jehož role je ovšem odlišná. Ve větě zastává gerundium roli příslovečného určení, jeho role je tedy adverbiální, jak uvádí Grammaire méthodique du français (Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R., 1994: str. 588).

1.2.2. Způsoby osobní

Indikativ je nejčastěji užívaný způsob, jelikož umožňuje vyjádření děje v minulosti, v přítomnosti i v budoucnosti, a tudíž existuje jeho podoba v jakémkoli mluvnickém čase, který francouzština užívá. Jak shrnuje M. Grevisse a A. Goosse, je indikativ způsobem, který se užívá v deklarativních, interogativních i exklamativních větách (Nouvelle grammaire française, 1995: str. 281).

Současné francouzské gramatiky se většinou shodují na klasifikaci kondicionálu jako jednoho z časů indikativu, i když byl dříve považován za samostatný slovesný způsob.

[5] Grevisse, M., Goosse, A.: Nouvelle grammaire française, Bruxelles, 1995: str. 297, vlastní překlad

Konjunktiv (francouzský *subjonctif*, podle některých českých zdrojů způsob spojovací [6]) je po formální stránce charakteristický přítomností spojky *que*, ke které se pak pojí samotný tvar slovesa. Tento slovesný způsob se vyskytuje v několika podobách. Nejčastěji se setkáme s přítomným konjunktivem, ale existují i jeho minulé tvary, a to *subjonctif passé, subjonctif imparfait* a *subjonctif plus-que-parfait*. Poslední dva způsoby se dnes používají zejména v psané formě jazyka. Přestože se konjunktiv častěji vyskytuje ve větách vedlejších kompletivních, existují i případy, kdy je slovesným způsobem věty věty hlavní nebo i samostatné jednoduché věty, přičemž se nejčastěji jedná o struktury vyjadřující výzvu či rozkaz a dále pak například o věty zvolací vyjadřující přání nebo předpoklad, jak uvádí Grammaire méthodique du français.[7]

Zjednodušeně by se dalo konstatovat, že konjunktiv použitý ve vedlejší větě vyjadřuje subjektivní postoj mluvčího, ať už vůli, přání, hodnocení nebo rozkaz, ale takováto definice by byla pro úplné vysvětlení tohoto slovesného způsobu nedostatečná. Po sémantické stránce se konjunktiv liší od indikativu svým vztahem ke skutečnosti, o které vypovídá: *„Gramatiky definují indikativ jako způsob vyjadřující skutečnost, opravdu uskutečněný děj, a konjunktiv naopak jako způsob vyjadřující děj, který existuje pouze jako představa v mysli.“* [8] Touto definicí je znázorněna opozice mezi oznamovacím způsobem konstatujícím reálné skutečnosti a konjunktivem, který nepočítá se samozřejmostí realizace jednotlivých dějů, ale nahlíží na ně z odlišné perspektivy subjektivního vztahu původce konkrétní výpovědi k jejímu obsahu a účelu.

Konjunktiv je velmi komplexní gramatický jev, jehož neexistence v češtině nám značně komplikuje jeho pochopení a intuitivní používání. Volba mezi indikativem a konjunktivem v některých typech vět a kritéria, která ovlivňují přítomnost těchto slovesných způsobů, budou předmětem třetí kapitoly této práce.

Imperativ neboli rozkazovací způsob se formálně vyznačuje tím, že se objevuje bez přítomnosti osobního zájmena. Další charakteristikou je pak neexistence tvaru imperativu v singuláru první osoby a v singuláru i plurálu třetí osoby. Funkce rozkazovacího způsobu vyplývá z jeho pojmenování, je jí tedy vyjádření rozkazu, pokynu nebo naopak zákazu či varování.

[6] „Nový encyklopedický slovník češtiny, heslo „Slovesný způsob“, https://www.czechency.org/slovnik/SLOVESN%C3%9D%20ZP%C5%AESOB
[7] Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R., Paris, 1994: str. 564
[8] Leemaan-Bouix, D.: Grammaire du verbe français, Paris, 2003: str. 88, vlastní překlad

1.3. Klasifikace slovesných způsobů v češtině

Český jazyk obvykle rozlišuje také tři slovesné způsoby a to indikativ, kondicionál a imperativ.

Indikativ neboli oznamovací způsob má funkci, která *„spočívá v pouhém konstatování, že slovesný význam (děj) je (byl, bude realizován).“*[9] Z této definice vyplývá deklarativní funkce indikativu v minulém, přítomném i budoucím čase. Autoři Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví se v otázce slovesných způsobů zabývají také jejich užíváním v různých typech vět podle jejich komunikačního záměru. Indikativ tak má podle nich místo typicky ve větách oznamovacích a tázacích. Jak ale upozorňuje jiný zdroj - Mluvnice současné češtiny (Václav Cvrček a kolektiv autorů, 2010: str. 239), přítomnost určitých lexikálních prostředků, například přacích částic, může ovlivnit význam a funkci indikativní věty. Stejně tak je možné využít oznamovacího způsobu v určitých situacích pro vyjádření rozkazu, typicky použitím budoucího tvaru slovesa anebo slovesa modálního.

Kondicionálu neboli podmiňovacímu způsobu české mluvnice přisuzují vlastnost hypotetičnosti či podmíněnosti. Tato charakteristika spočívá ve vztahu vyjadřovaného děje či stavu k podmínce, která je, jak uvádí Akademická gramatika spisovné češtiny, „*relativně splnitelná“*[10]. V takovém případě se jedná o kondicionál přítomný (F. Štícha a kolektiv volí termín *kondicionál mimočasový* či *atemporální*). Jinak řečeno, jedná se o hypotetický děj či stav, jehož uskutečnění je závislé na jiné okolnosti. Vedle tohoto typu podmiňovacího způsobu existuje ještě kondicionál minulý, který je vázán na podmínku „*nesplnitelnou*“, jejíž realizace byla možná pouze v minulosti. Minulý kondicionál dnes již není v mluvené formě jazyka běžně užíván.

Kromě hypotetičnosti a podmíněnosti Nový encyklopedický slovník češtiny přisuzuje podmiňovacímu způsobu další vlastnost a tím je „*nefaktovost*“ nebo „*nefaktuálnost*“[11]. Tento významový rys nacházíme v takových větách, které jsou sice v kondicionálním tvaru, ale neobsahují žádnou podmínku. Podle kontextu, v jakém se

[9] Kořenský, J.; Komárek. M. a kol., Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví, Praha, 1986: str. 166
[10] Štícha, F. a kol., Praha, 2013: str. 435
[11] Heslo kondicionál (podmiňovací způsob), www.czechency.org/slovnik/KONDICIONÁL#

nachází pomocné sloveso podmiňovacího způsobu *by-*, pak může být tento rys interpretován různými způsoby, ovšem ve všech případech popisuje neuskutečněný děj.

V Novém encyklopedickém slovníku češtiny najdeme také zajímavou zmínku o rysu hypotetičnosti jako vlastnosti kondicionálu a jeho vztahu k subjunktivu: *„Ve spojení kondicionálového auxiliáru by- s a n. kdy je rys hypotetičnost interpretován ve významu, který vyjadřuje v řadě jiných jazyků subjunktiv.“*[12] To znamená, že některé případy použití kondicionálu odpovídají konjunktivním spojením v jiných jazycích. Srovnání českého kondicionálu s francouzským konjunktivem je důležitou součástí této práce, a proto se mu v dalších částech budu věnovat podrobněji.

Imperativ neboli způsob rozkazovací se od předchozích dvou liší konkrétní komunikační funkcí, kterou zastává. Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví tuto funkci nazývá „*apelovost*“ a vysvětluje, že se „*projevuje v podobě výzvy k uskutečnění děje*“.[13] Imperativ tedy figuruje jako vyjadřovací prostředek ve větách žádacích, které se označují také jako výzvové či rozkazovací.

Ačkoliv lze každému z právě uvedených slovesných způsobů přisoudit hlavní funkci, kterou zastává, v některých případech dochází k jejich vzájemnému zastupování. F. Štícha a kolektiv v Akademické gramatice spisovné češtiny například uvádějí případy, kdy kondicionál nahrazuje indikativ ze zdvořilostních důvodů. Dále také zmiňují příklady, ve kterých může naopak indikativ nahradit jak kondicionál, tak imperativ. Funkce slovesného způsobu je tedy vždy závislá na konkrétní komunikační situaci.

Jak vyplývá z předchozího srovnání slovesných způsobů ve francouzském a českém jazyce, některé jejich vlastnosti jsou ekvivalentní a jiné se od sebe liší. Odlišnosti pak najdeme například v klasifikaci kondicionálu, který dnes podle francouzských gramatik spadá pod indikativ. Hlavním rozdílem je samozřejmě existence francouzského konjunktivu, který čeština nemá a musí ho tedy nahrazovat jiným ze svých slovesných způsobů. Způsob, jakým tuto problematiku řeší, budu zkoumat v dalších kapitolách této práce.

[12] Heslo „Slovesný způsob“, https://www.czechency.org/slovnik/SLOVESN%C3%9D%20ZP%C5%AESOB
[13] Kořenský, J., Komárek, M. a kol., Praha, 1986: str. 167

2. Věta vedlejší ve francouzském a českém pojetí

2.1. Vedlejší věta - Vysvětlení pojmu

Jak francouzské, tak české mluvnice se shodují na rozlišování dvou základních typů vět podle jejich syntaktické struktury. Jedná se samozřejmě o větu jednoduchou *(phrase simple*) a souvětí (*phrase complexe*). Základní rozdíl mezi těmito strukturami spočívá podle M. Grevisse a A. Goose [14] v přítomnosti predikátu, kdy věta jednoduchá obsahuje pouze jeden predikát, zatímco v souvětí je jich několik, takže se vlastně jedná o více jednoduchých větných celků, které se za pomoci lexikálních či grafických prostředků spojí do jednoho, čímž vzniká právě souvětí. Věta vedlejší je součástí souvětí podřadného, které je na rozdíl od souvětí souřadného skládajícího se z více větných celků stejné důležitosti tvořeno na základě subordinačního vztahu dílčích větných struktur k řídícímu celku, jenž se nazývá věta hlavní (*principale*). Tuto subordinaci můžeme popsat jako hierarchii mezi jednotlivými větami v souvětí, přičemž je možné určit hlavní větnou strukturu a strukturu vedlejší, jejíž výpovědní hodnota je omezená vzhledem k charakteristikám, které vypovídají o jejím vztahu k větě hlavní, jak vysvětluje Denis Creissels (Syntaxe générale, une introduction typologique 2, La phrase, 2006: str. 189). Úkolem vět vedlejších je tedy rozvíjet či doplňovat větu hlavní. Je ovšem důležité zmínit, že věta hlavní není synonymem věty řídící, jelikož řídící se může stát i věta vedlejší, na které jsou v rámci celého souvětí syntakticky závislé další větné struktury.

Co se týče typologie vět vedlejších ve francouzštině a v češtině, nedá se říci, že by byla v těchto dvou jazycích analogická. Ostatně i jednotliví jazykovědci zabývající se touto problematikou volí různá kritéria, na základě kterých přistupují k větné klasifikaci. V následujících podkapitolách bude nejprve představena typologie, kterou nejčastěji nalezneme ve francouzských zdrojích, a následně budou prezentovány způsoby rozdělení vět vedlejších tak, jak je představují české gramatiky.

[14] Nouvelle grammaire française, Bruxelles, 1995: str. 72

2.2. Klasifikace vět vedlejších ve francouzštině

2.2.1. Proposition vs. Subordonnée

Dříve než bude vysvětleno, jakým způsobem francouzské mluvnice přistupují k samotné klasifikaci vedlejších vět, bych se chtěla na chvíli zastavit u terminologických odlišností samotného pojmu. V češtině jednoznačná *věta vedlejší* odpovídá ve francouzštině více termínům, a to *proposition* a *subordonnée* (někdy také *sous-phrase)*. Spojení obou termínů by odpovídalo doslovnému překladu českého pojmu *věta vedlejší*, běžné je ale i samostatné zjednodušené užívání substantivizovaného *subordonnée*. Například v Grammaire méthodique du français se tak setkáme se spojením „*La classification des propositions subordonnées*“[15] stejně jako se zjednodušeným *subordonnée*, který dále najdeme například i u D. Creisselse. Autoři M. Grevisse a A. Goosse však upřednostňují užívání termínu *proposition*, druhý termín přímo odmítají. Poukazují přitom na logické vnímání některých větných struktur, které sice syntakticky odpovídají větě vedlejší, avšak zároveň zastávají funkci podmětu, o kterém nelze říci, že je „*podřadný*“[16]. Ve svých publikacích tedy tito autoři užívají výlučně termínu *proposition*, který dále doplňují o název příslušné skupiny.

Klasifikace vět vedlejších může být založena na různých kritériích. Například M. Grevisse a A. Goose [17] přistupují k dělení na základě kritéria lexikálního a věty vedlejší rozlišují podle toho, zda jsou k větě hlavní připojeny vztažným zájmenem (*propositions relatives*) nebo spojkou případně spojkovým výrazem (*propositions conjonctives).* Třetí skupinu v tomto členění pak tvoří takové věty, které jsou k větě řídící připojené buď podřadící spojkou *si,* anebo v nich není použit žádný spojovací výraz (*interrogation indirecte, exclamation indirecte*).

Tato práce, jejímž úkolem má být analýza vět kompletivních, se podrobněji zaměří na dělení vět vedlejších, které najdeme v pojetí M. Riegela, J.-Ch. Pellata a R. Rioula nebo například u D. Creisselse. Jedná se o jejich určení na základě toho, jakému větnému členu odpovídá jejich funkce v rámci celého souvětí neboli jakým způsobem rozvíjí větu hlavní. Z tohoto funkčního hlediska lze rozlišit tři skupiny vět

[15] Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R., Paris, 1994: str. 475
[16] Nouvelle grammaire française, Bruxelles, 1995 : str. 73, vlastní překlad
[17] Le bon usage, Bruxelles, 2008: str. 1428

vedlejších: vztažné (*subordonnées/propositions relatives*), příslovečné (*subordonnées/ propositions circonstantielles*) a kompletivní (*subordonnées/propositions complétives*).

2.2.2. Vedlejší věty vztažné

Vedlejší věty vztažné charakterizuje jejich připojení k větě řídící pomocí vztažného zájmena anebo méně často determinantu. Spojovacím prvkem tohoto typu přitom může být jedna z jednoduchých forem vztažného zájmena (*qui, que, quoi, dont, où*) anebo některý z jeho složených tvarů (*lequel, laquelle, duquel, auxquels* a další).

V klasifikaci vztažných vět najdeme u různých autorů rozdílná pojetí. Ačkoliv někteří z nich přistupují k rozlišování větných typů důkladněji a jiní si vystačí pouze s odlišením hlavních charakteristických znaků, ukazuje se, že všichni se shodují na stanovení dvou základních typů vztažných vět, a to vztažných vět adjektivních a vztažných vět substantivních.

Vztažné věty adjektivní *(les relatives adjectives*)

Vztažné věty adjektivní vždy rozvíjí řídící člen věty hlavní (*antécédent*) obdobným způsobem jako adjektivum v roli přívlastku. Tímto řídícím členem přitom může být substantivum či zájmeno zastávající roli podmětu, předmětu přímého či nepřímého, doplňku nebo dalšího rozvíjejícího členu. Jak uvádí Nouvelle grammaire française[18], podle významu adjektivní věty odlišujeme vztažné věty determinativní (D. Denis a A. Sancier-Chateau je také pojmenovávají „*restrictives*“[19]) a explikativní. Věty determinativní tvoří nedílnou součást souvětí a jejich odstranění by zásadně změnilo význam celku. Naproti tomu odstranění věty explikativní („*non-déterminatives*“, „*non-restrictives*“[20]) nezmění nijak zásadně celý význam souvětí, přináší pouze informační hodnotu navíc. Po formální stránce se liší od prvního typu tím, že je od zbytku souvětí oddělena čárkou.

[18] Grevisse, M., Goose, A., Bruxelles, 1995: str. 354
[19] Grammaire du français, Paris, 1994: str. 474
[20] Stejný zdroj

Vztažné věty substantivní (*les relatives substantives*)

Druhou velkou skupinu tvoří substantivní vztažné věty, které se vyznačují nepřítomností antecedentu, tedy jim nepředchází žádný řídící člen. V takovém případě se vztažná věta může objevit na začátku souvětí, což ovšem zároveň není podmínkou.

Jak bylo řečeno, různí jazykovědci pojmenovávají jiné skupiny vztažných vět, které určují na základě dalších distinktivních vlastností. U M. Riegela a spol. se tak například setkáme se skupinou vztažných vět predikativních. D. Denis a A. Sancier-Chateau tuto stejnou skupinu označují jako věty predikativní, tedy doplňkové, jež se vyznačují přítomností antecedentu, ale zároveň přínosem hlavní informace.

2.2.3. Vedlejší věty příslovečné

Vedlejší věty příslovečné nebo také adverbiální (*adverbiales* podle M. Grevisse, A. Goosse, Nouvelle grammaire française, 1995: str. 365) v rámci souvětí nahrazují adverbiální funkci příslovečného určení, s čímž souvisí i jedna z jejich hlavních charakteristik, a to fakultativní přítomnost v souvětí. K větě řídící je pojí spojky podřadící (např. *quand, comme, si*) nebo spojková sousloví (např. *afin que, alors que, parce que, de sorte que*). Použitý spojovací výraz je pak jedním z ukazatelů toho, o jaký druh vedlejší věty příslovečné se jedná.

Nejčastěji rozlišovanými typy vedlejších vět příslovečných jsou následující:

- Vedlejší věty příslovečné časové (*temporelles*)
- Vedlejší věty příslovečné příčinné (*causales*)
- Vedlejší věty příslovečné účelové (*finales*)
- Vedlejší věty příslovečné účinkové (*consécutives*)
- Vedlejší věty příslovečné přípustkové (*concessives*)
- Vedlejší věty příslovečné podmínkové (*conditionnelles*)

Na této typologii se sice prameny shodují, některé z nich ale přidávají další skupiny a snaží se tak pokrýt veškeré možné podoby těchto vedlejších vět. U M. Grevisse a A. Goosse se tak například setkáme s vedlejší větou příslovečnou způsobovou (*proposition de manière).*

2.2.4. Vedlejší věty kompletivní

Podle vysvětlení, které podává D. Denis a A. Sancier-Chateau, se vedlejší věty kompletivní, které bychom mohli česky označit i jako věty obsahové, liší od vět vztažných a příslovečných tím, že je jejich hlavním rysem „*syntaktická schopnost zastávat ve větě jednu ze zásadních funkcí nominálního syntagmatu jakým je předmět, ale dále i podmět, rozvíjející člen, doplněk a další.*“[21]

V rámci této skupiny je však dále nutné vzájemně odlišit další podskupiny lišící se jak po formální stránce, tak i svou syntaktickou povahou.

Kompletivní věty spojkové

Nejširší podskupinou jsou *subordonnées conjonctives* neboli věty vedlejší spojkové, kterým se také někdy říká *subordonnés complétives pures*. Jejich hlavním charakteristickým rysem je nutná přítomnost spojky *que,* případně některé její složené varianty jako *ce que, de ce que, à ce que* a podobně, které zajišťují syntaktické připojení věty vedlejší a umožňují její nominalizaci, jak vysvětlují autoři D. Denis a A. Sancier-Chateau.[22] U této skupiny vedlejších vět je tak nejpatrnější schopnost zastupovat nominální syntagma a přebírat jeho roli v rámci vztahu k větě řídící, takže může spojková věta zastupovat následující funkce:

- Předmět přímý a předmět nepřímý

Vedlejší věta vystupuje ve funkci předmětu přímého, pokud je připojena spojkou *que*, přičemž její povaha samozřejmě závisí na řídícím členu věty hlavní, kterým je nejčastěji sloveso jako *dire, penser, croir, savoir, vouloir* a další (a). V případě předmětu nepřímého (například řídící slovesa *se réjouir, se plaindre* atd.) je věta vedlejší připojena spojkovým souslovím jako *à ce que* a *de ce que* (b). K tomuto typu kompletivních vět se nejčastěji pojí otázky týkající se výběru slovesného způsobu, kterým může být jak indikativ, tak konjunktiv. Kritériím řídícím tento výběr se bude věnovat další kapitola práce.

(a) *Je pense que Pierre est venu.*

(b) *Je me réjouis de ce que Pierre soit venu.*

[21] Grammaire du français, Paris, 1994: str. 106, vlastní překlad
[22] Grammaire du français, Paris, 1994: str. 108

- Podmět

Pokud má kompletivní věta nahrazovat podmět věty řídící, nachází se na začátku souvětí. Slovesný způsob používaný v tomto ne příliš častém typu věty je vždy konjunktiv: *Que Pierre vienne est nécessaire.*

- Větný člen doplňující podmět v rámci neosobní struktury

M. Riegel a spol. uvádějí tři typy neosobních konstrukcí, které ve francouzštině mohou uvozovat spojkovou větu. Jedná se v první řadě o spojení obsahující neosobní slovesa jako *falloir, sembler, arriver*, ve kterých se jako slovesný způsob používá konjunktiv: *Il faut que Pierre vienne.*

Dalším typem jsou neosobní sponové konstrukce ve tvaru *Il est* + adjektivum. V tomto případě dochází v otázce slovesného způsobu k výběru mezi indikativem a konjunktivem na základě sémantické hranice mezi jistotou, pravděpodobností a objektivním konstatováním, kdy je užíván indikativ, na jedné straně (a) a nejistotou, možností a subjektivním hodnocením ne straně druhé (b). Jedná pouze o základní a velmi zjednodušené rozdělení sémantických vlastností, které nezahrnuje všechny případy kompletivních vět, v nichž je nutné volit mezi oznamovacím a spojovacím způsobem. Tato problematika bude podrobněji zkoumána v následujících částech práce.

(a) *Il est sûre que Pierre est venu.*
(b) *Il est possible que Pierre soit venu.*

- Přívlastek neshodný

V tomto případě se jedná o vedlejší větu rozvíjející ve funkci přívlastku neshodného substantivum věty řídící, které je v této větě obvykle předmětem.

J´aime bien le fait que Pierre est venu.

- Větný člen rozvíjející adjektivum

Na tuto skupinu opět upozorňují zejména M. Riegel a spol., kteří uvádějí, že některá adjektiva mohou být rozvíjena prostřednictvím kompletivní věty, jejímž

slovesným způsobem je obvykle konjunktiv (a), ačkoliv lze ve spojení se spojkovým souslovím *de ce que* nalézt i použití indikativu (b).

(a) *Je suis heureuse que Pierre soit venu.*

(b) *Je suis content de ce qu´il lise/lit ce livre.*[23]

- Doplněk

Kompletivní věta zastává funkci doplňku podmětu věty řídící: *La vérité est que Pierre est venu.*

Poslední skupinou, kterou zde uvedu, jsou případy, kdy je kompletivní vedlejší věta od věty řídící nějakým způsobem oddělena, ať už formálními či lexikálními prostředky. V prvním případě se může jednat o přístavek, v druhém pak o dislokované větné struktury, které obsahují referenční prvek vedlejší věty v podobě ukazovacího či osobního zájmena případně nominálního syntagmatu ve větě řídící. Jak říkají M. Riegel a spol., tyto kompletivní věty jsou obvykle v konjunktivu (*Tu n´en es pas sûr, que ce soit un escroc?*), mohou být ale i v indikativu (*J´en suis sûr à présent, que c´est un espion.*), pokud to dovoluje vlastní význam věty (Grammaire méthodique du français, 1994: str. 495).

Jak bylo uvedeno výše, spojkové věty jsou pouze jednou, i když nejširší podskupinou vět kompletivních. Přestože v praktické části této diplomové práce nebudou následující větné typy vzhledem ke svým charakteristikám zahrnuty, uvedu zde jejich stručný popis.

Kompletivní věty infinitivní

Jedná se o větné struktury, ve kterých je verbální jádro závislé věty vyjádřeno nikoli vyčasovaným slovesem, ale jeho infinitivem. Podle M. Riegela a spol. tato forma poskytuje dvě výhody, zaprvé upřesnění významu tam, kde by mohlo docházet k zaměňování podmětu a přísudku (a) a zadruhé ekonomizaci vyjádření (b).

(a) „*Jean est rentré de vacances, Paul pense qu´il ira le voir*“

→ „*Paul pense aller le voir*.“ [24]

[23] Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R., Grammaire méthodique du français, Paris, 1994: str. 828
[24] Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R., Grammaire méthodique du français, Paris, 1994: str. 496

(b) „*Je pense que je viendrai*.“ → „*Je pense venir*.“ [25]

Kompletivní věty interogativní

Vedlejší věty interogativní neboli nepřímé otázky vznikají tak, že se původní tázací věta stane předmětem (méně často podmětem) rozvíjejícím sloveso věty řídící. Spojovacím prvkem je spojka *si* v případě *interrogation totale* (a), případně jiný tázací výraz u *interrogation partielle* (b), kterým může být podle D. Denisové a A. Sancier-Chateaua determinant *quel*, tázací adverbium (*où, quand, comment, combien, pourquoi*) a tázací zájmeno (*qui, que, quoi, lequel*).[26]

(a) *Je me demande s´il veut venir.*

(b) *Dis-moi pourquoi il ne veut pas venir.*

Kompletivní věty exklamativní

Exklamativní kompletivní věty procházejí stejnou transpozicí jako kompletivní věty interogativní s tím rozdílem, že transponovaný větný celek není věta tázací ale zvolací. Stejně jako v předchozích případech exklamativní věta obvykle zastává roli předmětu: *Regarde s´il est mignon!*[27] Zvolací věta bývá nejčastěji uvedena spojovacím tázacím výrazem jako například *si, quel, comme* nebo *combien.*

M. Riegel a spol. nakonec upozorňují, že vzhledem k podobnosti kompletivních vět interogativních a exklamativních, které mohou být připojeny k větě řídící stejným spojovacím výrazem (například *si, quel* nebo *combien*) může dojít k jejich záměně. Dodávají, že jejich odlišení závisí na rozboru sémantické hodnoty, kdy *„interogativní věta naznačuje nejistotu, zatímco exklamativní věta vyjadřuje intenzitu nějaké kvality nebo kvantity.“* (Grammaire méthodique du français, 1994: str. 501, vlastní překlad).

[25] Tamtéž
[26] Grammaire du français, Paris, 1994: str.117, 118
[27] Tamtéž

2.3. Kompletivní věta v rámci typologie vedlejších vět v češtině

Tradičně se v učebnicích českého jazyka setkáváme s klasifikací vedlejších vět na základně větného členu, který nahrazují. U takového dělení rozlišujeme vedlejší větu podmětnou, přísudkovou, předmětnou, přívlastkovou, doplňkovou a dále věty příslovečné podle konkrétního typu (místní, časová, způsobová atd.).

Můžeme se ale setkat s různými hledisky, na základě kterých lze v češtině vedlejší věty klasifikovat. Nový encyklopedický slovník češtiny představuje pod heslem „Souvětí" dělení například podle spojovacího výrazu (spojkové a vztažné) nebo slovního druhu, který zastupují (substantivní a adjektivní). Uvádí ale také dělení odpovídající francouzskému schématu podle syntaktické funkce vedlejší věty, a to na věty obsahové (kompletivní), vztažné, a adjunktové (příslovečné). V českých zdrojích se většinou setkáme právě s termínem *věta obsahová*, který ale koresponduje s pojmenováním *věta kompletivní*.

2.3.1. Typologie vedlejších vět kompletivních

Nový encyklopedický slovník češtiny věnuje heslu Obsahová (kompletivní věta) článek, jehož autorem je Petr Karlík. Tato vedlejší věta podle něj zaplňuje valenční pozici výrazu věty řídící a tím ho sémanticky doplňuje - kompletuje. Jedná se přitom o valenční pozici předmětu nebo podmětu, nejčastěji jsou proto kompletivními věty předmětné a podmětné. Trochu odlišně jsou vnímány věty přívlastkové, které jsou také řazeny do této skupiny, ale liší se tím, že nerozvíjí sloveso nýbrž substantivum, a odlišují se od vět podmětných (a) a předmětných (b) i jinými vlastnostmi, například tím, že jejich realizace není nezbytná pro sémantickou celistvost věty řídící (c).

(a) *Vojákům bylo slíbeno, že dostanou mimořádné volno.*
(b) *Slíbili vojákům, že dostanou mimořádné volno.*
(c) *Vojáci dostali slib, že dostanou mimořádné volno.*[28]

[28] Příkladové věty použité v Novém encyklopedickém slovníku češtiny pod heslem „Obsahová věta", https://www.czechency.org/slovnik/OBSAHOV%C3%81%20V%C4%9ATA

P. Karlík dále představuje tradiční dělení kompletivních vět do tří skupin: věty oznamovací, tázací (dále rozlišené na zjišťovací a doplňovací) a žádací (dále dělené na rozkazovací a přací). Právě výběr spojky je kromě významu řídícího výrazu indikátorem větného typu (viz následující tabulka).

Druh obsahové věty	Spojovací výraz	Příklad
Věta spojková oznamovací	*že*	*On říká, že skáču jako srnka.*
Věta spojková tázací	*zda, -li, jestli*	*Ptal se, zda přijdu.*
Věta spojková žádací	*aby, ať*	*Prosil mě, abych mu pomohl.*

Spojovacím výrazem v kompletivní větě ovšem nemusí být pouze spojka, ale i jiný slovní druh (zájmena a zájmenná příslovce: *kdo, co, kdy, kde, kam* a další). Na základě tohoto rozdílu v použitém spojovacím výrazu F. Daneš a ostatní autoři Mluvnice češtiny 3 rozlišují věty obsahové spojkové a obsahové vztažné. Druhou skupinu pak dělí na tázací (nepřímé otázky doplňovací) a netázací (vyjadřující obsah mentálních a řečových dějů a stavů). Spojkové věty Mluvnice češtiny 3 rozděluje dále na základě „*primární sémantické určenosti predikátem věty nadřazené*“ (F. Daneš, M. Grepl, Z. Hlavsa, 1987: str. 510). Tyto nadřazené predikáty dělí do následujících skupin:

- **s významem komunikování**, kdy jsou řídícími členy, které rozvíjí kompletivní věty, zejména slovesa vyjadřující nějakou řečovou činnost (například *zakázat, říct, ptát se, oznámit*). Tato skupina svými charakteristikami odpovídá klasifikaci, kterou jsme viděli u P. Karlíka: věty, které sem patří, tedy mohou být oznamovací, tázací (nepřímá otázka) nebo žádací, nabývající dále imperativní či optativní hodnotu;
- **s významem vnímání**, tedy typicky slovesa jako *vidět, slyšet, cítit* a další;
- **s významem vědění a poznání**, kam lze zahrnout kromě samotných sloves jako *vědět, poznat* i další slovesa vyjadřující například nerozhodnost, údiv či další slovesa jako *zkoušet, kontrolovat, zjistit* apod.;
- **s významem hodnotící kvalifikace**, kdy je predikát řídící věty nejčastěji ve sponovém tvaru (*být rád, být smutný, být škoda*), ale také jím může být některé ze sloves nesoucích význam hodnocení jako například *líbit se, vadit, těšit* a další.;

- **s významem jistotní a voluntativní modality**, které jsou vyjadřovány nejčastěji pomocí slovesa *být* a příslušných modálních výrazů jako *možné, třeba, zřejmé, jisté* apod. Jak Mluvnice češtiny 3 vysvětluje, rozdíl mezi jistotní a voluntativní modalitou může být dán nejen samotným modálním výrazem, ale také spojkou, přičemž spojka *že* vypovídá o modalitě jistotní a spojka *aby* o modalitě voluntativní.

Konkrétní větné typy a jejich charakteristické vlastnosti jsou podrobněji popsány v následující tabulce vypracované na základě informací uvedených v této publikaci.

Význam predikátu řídící věty	**Typ věty**	**Konkrétní významový rys**	**Spojka**	**Slovesný způsob**
komunikování	věta oznamovací	prosté sdělování faktu	že	indikativ
	věta tázací	nepřímý dotaz	zda, zdali, jestli	indikativ
	věta žádací	imperativní - příkaz	aby, (ať)	kondicionál,
			že	indikativ + modální sloveso
		optativní – žádost, přání	aby, (ať)	kondicionál
vnímání	věta oznamovací	vnímání faktu, popis vjemu,	že, jak, kterak, když	indikativ
		vyjádření zdánlivého vjemu	jako	kondicionál
vědění, poznání	věta oznamovací	jednoznačné vyjádření	že	indikativ
		nerozhodnost, úvaha, zkoumání	zda, jestli,-li	
		vyjádření údivu	jak, že	
hodnotící kvalifikace	věta oznamovací	hodnocení faktu	že	indikativ
		hodnocení faktu, k jehož realizaci může dojít	aby	kondicionál
		hodnocení obecného faktu bez ohledu na možnost jeho realizace	když, -li	indikativ
			kdyby	kondicionál
jistotní nebo voluntativní modalita	věta oznamovací	jistotní	že	indikativ
		voluntativní	aby	kondicionál

Tato tabulka ukazuje kromě významových vlastností jednotlivých větných typů také spojitost mezi slovesným způsobem a typem spojovacího výrazu v daném souvětí. Spojky *aby, kdyby* případně *jako* (tedy v celém spojení výraz *jako by,* kde *by* slouží jako pomocné sloveso kondicionálního tvaru) jsou nutně ukazatelem kondicionálu. Ostatní spojky se bezpříznakově pojí s indikativem. Čeština ale může za určitých podmínek i s těmito výrazy spojit kondicionální větu. Podmiňovací způsob tak může být použit ve spojkové větě jako zřetelný ukazatel charakteru hypotetičnosti, například u vět s významem vědění (*Vím, že přijde*. x *Vím, že by přišel*.). Naopak u spojovacích výrazů přímo uvozujících kondicionál ovšem použít indikativní větu nelze (**Chci, aby přijde.*).

U charakteristik jednotlivých slovesných způsobů v první části práce byla uvedena zmínka o *nefaktuálnosti* jako jedné z vlastností kondicionálu, která vyplývá i z uvedené tabulky (např. vyjádření zdánlivého vjemu). Nový encyklopedický slovník češtiny pod heslem „Kondicionál" vysvětluje, že konkrétní význam rysu závisí na kontextu, v jakém se nachází pomocné sloveso *by-*. V případě kompletivních vět můžeme tento kontext interpretovat přímo jako konkrétní spojovací výraz *aby, kdyby* nebo *jako by.* Prvním z nich konzultovaný zdroj přisuzuje významový rys „*preference, aby nefakt byl fakt"*, jehož sémantická náplň odpovídá projevu vůle či záměru, tedy voluntativní modalitě. Ta i podle vypracované tabulky souvisí se spojkou *aby*, stejně jako souvětí hodnotící nezrealizovaný děj a také věty žádací, které jsou sice zařazeny mezi význam komunikování, ale jejichž sémantický charakter může vykazovat prvky voluntativní modality. Spojovací výraz *kdyby* lze použít v kompletivní větě pouze za předpokladu, že i věta řídící je podmiňovací, čímž je celé souvětí posunuto do hypotetické roviny a můžeme tak mluvit o jeho *neaktuálnosti,* neboť se nejedná o skutečnost. Poslední spojovací výraz, *jako by*, podle tabulky slouží k vyjádření zdánlivých jevů, tedy opět nikoliv skutečných. Některé právě zmíněné kondicionální vlastnosti odpovídají francouzskému konjunktivu, proto je podmiňovací způsob v některých větných typech odpovídajícím prostředkem jeho vyjádření v češtině.

Zajímavým rysem je nakonec možnost vyjádřit imperativní větu indikativem s použitím spojky *že* a lexikálních prostředků, zejména modálních sloves. Správný výběr takového slovesa umožňuje zachovat modalitu obsaženou v kondicionálním spojení

a případně zároveň vyjádřit určité významové rozdíly: *Poručil jsem mu, **aby** vynesl smetí → ... **že** musí vynést smetí/ **že** má vynést smetí.*[29]

Díky F. Danešovi a ostatním autorům Mluvnice češtiny 3, Skladba tedy existuje klasifikace souvětí s vedlejší větou kompletivní spojkovou. Jak bylo řečeno, toto rozdělení se opírá primárně o sémantické vlastnosti věty řídící, konkrétně pak jejího predikátu, který zároveň do jisté míry určuje, jaký bude použit spojovací výraz. Co se týče samotného slovesného způsobu, vybírá čeština mezi indikativem a kondicionálem. Každý z nich tak bude v určitých kompletivních větách nahrazovat francouzský konjunktiv.

[29] Daneš, F., Grepl, M., Hlavsa Z., Mluvnice češtiny 3, Skladba, Praha, 1987 : str. 513

3. Kritéria výběru slovesného způsobu ve francouzských kompletivních větách podle Oliviera Souteta

V následující části se pokusím o přehledné představení pravidel, jakými se řídí výběr slovesného způsobu v různých typech vedlejších vět kompletivních, a zároveň i dalších faktorů, které této výběr mohou ovlivnit. Výchozím zdrojem přitom bude publikace *Le subjonctif en français* Oliviera Souteta, francouzského lingvisty zabývajícího se právě tímto tématem. Vedle méně problematických konstrukcí, kde je volba slovesného způsobu jasná, se věnuje i zvláštním, ne tak jednoznačným případům, které je třeba zkoumat podrobněji.

Pro upřesnění – následující podkapitoly budou pojednávat o kompletivních větách spojkových s výjimkou těch, které v souvětí zastávají funkci podmětu, jelikož je hlavním cílem zkoumat kontextuální prvky určující volbu slovesného způsobu, což podle O. Souteta není u tohoto typu vět relevantní.

Všechny použité příklady jsou převzaté stejně jako prezentované teorie ze zmíněné publikace.

3.1. Výběr slovesného způsobu ve vedlejších větách spojkových na základě lexikálně-sémanické povahy věty řídící.

O. Soutet vyvozuje, že lze vyčlenit skupinu případů, u kterých je volba slovesného způsobu přímo ovlivněna řídícím větným členem figurujícím ve větě hlavní, respektive řídící. Autor tento jev nazývá „*commande lexicale de base“* a představuje tři možná východiska: řídící člen vyžaduje použití indikativu, konjunktivu nebo akceptuje oba způsoby. Důležité přitom je, aby se v případě věty řídící jednalo o kladnou větu v indikativu.

3.1.1. Řídící člen vyžaduje použití indikativu

Francouzské mluvnice se podle O. Souteta shodují na tom, že k použití indikativu dochází v tom případě, když je řídící člen nositelem některého z následujících sémantických rysů: „*samozřejmost, faktuálnost, pozorování, znalost, demonstrace, víra a prohlášení.“* (2002: str. 59). V závislosti na celkové podobě řídící věty pak může tento řídící člen vystupovat v rámci osobního či neosobního slovesného tvaru, samostatně či

jako celé syntagma, ovšem vždy naplňuje sémantickou hodnotu některého z uvedených rysů. Autor ale tvrdí, že důležitým prvkem, který je společný pro řídící výrazy vyžadující použití indikativu v kompletivní větě, je *prise en charge énonciative* (dále enunciační odpovědnost). Tento termín zde můžeme definovat jako přijetí odpovědnosti za pravdivost obsahu kompletivní věty z pohledu osoby, jež je podmětem buď věty řídící, nebo věty, která ji doplňuje.[30] Lze snadno rozpoznat rozdíl mezi následujícími příklady:

Pierre ignore que Paul est parti.[31]
Pierre s´imagine que Paul est parti.

V první větě přebírá enunciační odpovědnost osoba na pozici podmětu kompletivní věty, jelikož z celkového významu souvětí vyplývá, že se jedná o reálnou skutečnost, která je ovšem nějakým způsobem opomenuta podmětem věty hlavní. Ten tedy v tomto případě enunciační odpovědnost nepřebírá.

V druhém příkladu je tomu naopak. Enunciační odpovědnost obsahuje věta řídící, věta kompletivní ale nikoliv, protože v závislosti na významu řídícího slovesa souvětí nevypovídá o realitě dané skutečnosti. O. Soutet tuto problematiku shrnuje tím, že pro použití indikativu v kompletivní větě stačí, aby enunciační odpovědnost přebírala pouze jedna ze zúčastněných stran.

3.1.2. Řídící člen vyžaduje použití konjunktivu

Pokud je v kompletivní větě použit konjunktiv, znamená to podle O. Souteta, že se převzetí enunciační odpovědnosti za pravdivost obsahu kompletivní věty jeví jako nemožné. K tomu může dojít buď v případě, že je tato pravdivost zpochybněna nebo odmítnuta (řídící slovesa jako *douter, refuser*), anebo když není možné ji ani odmítnout ani potvrdit, jelikož se jedná o skutečnost, ke které má teprve dojít (např. řídící slovesa *attendre, vouloir*). Konjunktiv má své místo dále v kompletivních větách, jejichž obsah se stává předmětem vyjádření potřeby, možnosti nebo hodnocení[32] (typické řídící výrazy

[30] O. Soutet uvádí běžně používané francouzské termíny lingvistického konceptu promluvy, enunciace (termín zavedený do české jazykovědy Vladimírem Skaličkou jako nejvhodnější ekvivalent): *sujet d´énonciation* (podmět věty řídící) a *sujet d´énoncé* (podmět věty kompletivní). Ekvivalentní české vyjádření k těmto termínům neexistuje, proto je pro tuto práci zvoleno opisné vyjádření.
[31] Sloveso *ignorer* je zvláštním případem řídícího výrazu, které může určovat konjunktiv v případě, že je ve větě řídící použit ve tvaru minulého času (Paris, 2002: str. 86)
[32] Zajímavé je Soutetovo srovnání vět *Il et heureux que Paul soit* parti a *Heureusement que Paul est parti* (Paris, 2002: str. 87). Přechod z konjunktivu na indikativ vysvětluje autor tak, že větná struktura spíš než podřadnému souvětí odpovídá adverbiálnímu indikativnímu spojení typu *Heureusement, Paul est parti*.

jako *Il faut, Il est possible, Il est bon*). Taková souvětí nejsou hodnocena z pohledu enunciační odpovědnosti a rozhodujícím prvkem je tak jejich sémantická povaha.

3.1.3. Řídící výraz umožňuje použít oba způsoby

O. Soutet se domnívá, že pokud je v kompletivní větě možné použít obou slovesných způsobů, je to důsledek jednoho z následujících jevů:

- **Polysémie řídícího členu**

Autor zde poukazuje na možnost dvojí interpretace řídícího členu, přičemž významová nuance mezi těmito významy může být jednoznačná anebo méně znatelná: může se tedy jednat buď o silnou, nebo slabou polysémii, jak tyto jevy autor nazývá.

Silná polysémie značí, že různé významy stejného slovesa se od sebe liší natolik, že mohou svou hodnotou každý odpovídat jinému slovesnému způsobu:

Pierre entend que Paul est parti.
Pierre entend que Paul soit parti.

V prvním příkladu může být *entendre* interpretováno jako sloveso *slyšet,* které které je spojeno s indikativem. Dalším významem tohoto slovesa ale může být například *očekávat*. V tomto významu je naopak řídící výraz jakožto ukazatel očekávaného děje budoucího spojený s konjunktivem.

Pro znázornění slabé polysémie používá O. Soutet na ukázku sloveso *ordonner*, které jako vyjádření příkazu, tedy vůle jeho původce, vyžaduje v kompletivní větě použití konjunktivu. Podle autora ale může dojít k jeho nahrazení indikativem prostřednictvím budoucího tvaru slovesa v situaci, kdy má příkaz takovou preskriptivní hodnotu, že se jeho splnění zdá být téměř jistotou, jako je tomu v následujícím příkladu:

„*Les juges ordonneront … que les parties intéressées seront appelées…*“
(Code civil, G.G., 1611)

Ovlivňujícím faktorem zde tudíž není rozdílnost sémantických náplní stejného slovesa, ale spíše jeho intenzita.

Jako další příklad polysémie O. Soutet uvádí spojení *Il est probable*. I když se obecně uvádí, že zatímco pravděpodobnost se na rozdíl od možnosti pojí s indikativem, narazíme i na případy, kdy je tato formulace spojena s konjunktivem: *„Il est probable*

que le bonheur soit l´état qui n´imagine …rien d´autre que ce qui est.“ (Fourastié, G.G., 1604). Vysvětlení podle autora spočívá právě v sémantickém rozsahu pravděpodobnosti, která tvoří jakýsi přechod mezi jistotou a možností, a tudíž je možné k ní přiřadit oba dva slovesné způsoby.

- **Skrytý/implicitní význam řídícího členu**

Druhým takovým jevem je podle O. Souteta možná interpretace významu řídícího členu, která odhaluje určitou sémantickou hodnotu implicitně jím vyjádřenou.

Pro znázornění používá nejprve příkladu sloves *nier* a *démentir* ve významu *popřít*, která většinou předchází konjunktivní kompletivní větě. Přesto existují případy, kdy je použit indikativ, což je vysvětleno následovně. Pokud se význam věty zaměřuje na prvek popření obsahu vyjádřeného kompletivní větou, je třeba použít konjunktiv. Pokud ale přikládáme důležitost hlavně tomu, že byl kompletivní větou popíraný obsah předtím představen jako pravdivá skutečnost, je namístě, aby byla tato skutečnost ponechána v indikativním tvaru, jako je tomu v následujícím příkladu: *„M. Anderson a démenti que cette mission avait été effectuée à l´improviste.“* (Le Figaro, In Boysen, 1971, str. 43).

Dalším studovaným výrazem je nominální syntagma *le fait*, u nějž se zdá ještě problematičtější obhájit skutečnost, že lze nalézt příklady jeho spojení s oběma slovesnými způsoby. O. Soutet nejdříve vysvětluje, že samotný výraz nejen uvádí, ale dokonce je samotným nositelem pravdivosti skutečnosti, což automaticky vede k použití indikativu a navíc dodává, že toto syntagma má schopnost zvažovat použití indikativu i tam, kde měl své místo jednoznačně konjunktiv, což je případ slovesa *se réjouir*:

Pierre se réjouit que Paul soit parti.
Pierre se réjouit du fait que Paul soit/est parti.

Vzápětí si ale pokládá otázku, jak je tedy možné vysvětlit přítomnost konjunktivu v jiných větách obsahujících výraz *le fait*, zejména tam, kde toto spojení zastupuje podmět věty řídící. Jako odpověď připouští teorii Roberta Martina[33], podle které slouží toto explicitní vyjádření jako potvrzení skutečné povahy zmiňovaného aktu, což ovšem zároveň nabízí prostor pro úvahu o jeho nereálnosti. Pro jednoduchou ilustraci této

[33] Pour une logique du sens, Paris, 1992

poněkud paradoxní teorie O. Soutet cituje výstižnou poznámku jejího autora: *„(…) jelikož to, co je, mohlo nebýt.“*[34]

Stejná teorie by podle O. Souteta mohla vysvětlovat přítomnost konjuktivu i ve spojení s jinými výrazy jako *il est exact* nebo *il est vrai*.

3.2. Vliv dalších kontextuálních prvků na slovesný způsob ve větě kompletivní

Sémantická náplň řídícího výrazu nemusí být jediným faktorem ovlivňujícím slovesný způsob v kompletivní větě. Jak ukazuje zmiňovaná studie, konkrétní vlastnost či podoba některé části celkového kontextu souvětí může favorizovat ten či onen způsob, přestože je jinak samotný řídící výraz spojován se způsobem opačným.

Nejdůležitější Soutetovy poznatky pojící se k této problematice budou shrnuty do dvou částí: první, věnující se spojovacím výrazům, a druhé, zkoumající vliv syntaktických vlastností věty řídící.

3.2.1. Vliv formy spojujícího výrazu na slovesný způsob v kompletivní větě

Jak známo, ve francouzštině je spojujícím prvkem mezi řídící a závislou spojkovou kompletivní větou spojka *que*. Pokud ale v souvětí zastává spojková kompletivní věta funkci nepřímého předmětu, po předložce pojící se k řídícímu slovesu není syntakticky možné, aby ji spojka následovala samostatně (*„*Pierre profite que Paul soit parti.“)*. Francouzština tento problém řeší tím, že přidává ke spojce ukazovací zájmeno *ce*, čímž vzniká spojovací výraz *ce que* figurující v těsné blízkosti za předložkou. Podle O. Souteta má skutečnost, že je *ce* zájmenem nesoucím sémantický obsah, vliv i na význam spojky *que*, což by tedy mohlo v některých případech ovlivnit i modální povahu spojkové věty.

Autor se dále věnuje detailní analýze významových vlastností spojky *que* a zájmena *ce*. Ta samotná pro práci není příliš podstatná, důležité ale je ale výsledné tvrzení, že samotné *que* nerozhoduje o modální povaze věty, pouze ji spolu s jejím významem přenáší z předcházejících výrazů. Naproti tomu ukazovací zájmeno *ce* je

[34] Martin, R., Pour une logique du sens, Paris, 1992: „(…) car ce qui est aurait pu ne pas être“, vlastní překlad.

výrazem, jenž vyžaduje, aby po něm následoval indikativ. K tomuto názoru autor dochází na základě srovnání spojení *quoi qu´il dise* a *ce qu´il dit* případě *ce que vous êtes* (Paris, 2002: str. 71), kde přítomnost tohoto zájmena konkretizuje a aktualizuje obsah věty. Spojením *ce* a *que* by tedy eventuálně mohlo doházet k ovlivňování výběru slovesného způsobu ve prospěch indikativu. O. Soutet ale ukazuje, že samotné spojení těchto výrazů nemá dostatečnou sílu na to, aby změnilo modální povahu předem určenou řídícím výrazem. Vyvozuje, že určujícím prvkem je ve skutečnosti předložka, po které tento spojovací výraz následuje. Tímto se nabízejí dvě východiska:

- předložka *à* (slovesa jako *consentir, veiller, s´attendre*) vyjadřuje cíl, záměr, což jsou sémantické hodnoty odpovídající použití konjunktivu: *Pierre consent à ce que Paul parte*. Ani přítomnost ukazovacího zájmena jako součásti spojovacího výrazu tedy v tomto případě není schopna přeměnit konjunktiv na indikativ.

- předložka *de* (slovesa *féliciter, profiter, se réjouir*) naznačuje původ, případně důvod, a tato její sémantická hodnota inklinuje k indikativu i tam, kde by to nebylo možné, pokud by spojovacím výrazem nebylo *ce que*. Zatímco ve větě *Pierre se réjouit que Paul soit parti*. je jediným možným způsobem konjunktiv, při změně spojovacího výrazu jsou akceptovatelné oba způsoby: *Pierre se réjouit de ce que Paul soit/est parti*.

Závěrem O. Soutet shrnuje, že pouhá přítomnost spojovacího výrazu *ce que* není schopná způsobit, aby byl v kompletivní větě použit indikativ. Je pouze součástí celkové struktury, na jejímž významu ovlivňujícím slovesný způsob kompletivní věty se podílí řídící sloveso stejně jako předložka s ním spojená.

3.2.2. Vliv syntaktických vlastností věty řídící na slovesný způsob kompletivní věty

V další části analýzy se O. Soutet opírá o teorii aktantů Luciena Tesnièra, která se zabývá valenčními pozicemi slovesa. Na jejím základě se domnívá, že změna některé vlastnosti či postavení aktantu slovesa řídící věty může mít vliv na slovesný způsob použitý v závislé kompletivní větě. Uvádí dvě takové vlastnosti a doplňuje je konkrétními příklady. První z nich je životnost/neživotnost prvního aktantu slovesa (podmětu). Ve větě *Pierre explique à Jacques que Paul est parti*. musí být pro zachování logiky první i třetí aktant životného charakteru. Zároveň má sloveso *expliquer* deklarativní funkci, proto je kompletivní věta v indikativu. Pokud bychom ale třetí aktant vynechali, což je

naprosto běžné, první valenční pozice může být obsazena jak podmětem životným, tak neživotným (*Ceci explique que Paul soit parti.*). O. Soutet uvádí, že pokud se tak stane, význam slovesa *expliquer* nabývá „*interpretativní/explikativní hodnoty"* (Paris, 2002: str. 74) a slovesný způsob kompletivní věty se mění na konjunktiv. Ten může být použit i v případě životného podmětu v řídící větě, ale pouze za předpokladu, že bude zachována interpretativní/explikativní hodnota slovesa pomocí lexikálních prostředků: *Pierre explique par des raisons diverses que Paul soit parti.*

Druhou syntaktickou vlastností ovlivňující slovesný způsob kompletivní věty je forma predikátu řídící věty, konkrétně otázka, zda se jedná o osobní či neosobní strukturu. Jako příklad slouží tentokrát sloveso *sembler* a jeho použití ve spojení s neosobním podmětem: *Il semble que Pierre parte.* X *Il me semble que Pierre part.*

O. Soutet se domnívá, že zájmeno *me* zastávající roli životného nepřímého předmětu zde obsazuje pozici prvního aktantu, jelikož gramatický podmět, neosobní *Il,* není považován za aktant slovesa. Z tohoto důvodu ovlivňuje slovesný způsob kompletivní věty právě zájmeno *me* jakožto zástupce osoby přebírající enunciační odpovědnost, a tím je splněna podmínka použití indikativu, jak je učiněno v druhém příkladu.

Účast konkrétní osoby a enunciační odpovědnost jsou rozhodujícím prvkem i v případě derivačních dvojic *penser/pensée* a *espoir/espérer*. V souvislosti s těmito slovesy se v kompletivních větách obvykle používá indikativ. Pokud se ale namísto slovesa, jehož první aktant je přítomen, stane řídícím členem věty vedlejší substantivum, dochází k „odstranění" prvního aktantu, a tím pádem není vyjádřena osoba přebírající enunciační odpovědnost. Z tohoto důvodu se v kompletivní větě může objevit i konjunktiv: *„Et puis, cette pensée qu´ils puissent croire qu´on les oublie…"* (Montherlant, G.G., str. 1616).

Zatím jsem se zabývala jen případy, kdy má řídící věta oznamovací charakter. O. Soutet si ale dále pokládá otázku, jaký vliv má právě modalita věty řídící na slovesný způsob závislé věty kompletivní. Tento jev zkoumá na souvětích rozkazovacích, hypotetických (podmínkových), tázacích a negativních. U prvního z těchto typů souvětí dochází k závěru, že záměna indikativu za imperativ nemá na závislou kompletivní větu žádný vliv. U ostatních typů ale nachází příklady, které stojí za pozornost.

Věty podmínkové – U tohoto typu souvětí, jehož řídící věta je uvozena spojkou *si* vyjadřující nutně hypotetický charakter obsahu, O. Soutet zvažuje možnost záměny slovesných způsobů u těch souvětí, která jsou gramaticky zasazena do minulosti (*Si Pierre avait su que Paul était/soit parti, il l´aurait dit.)*. Rozdíl od podmínkové věty přítomné je takový, že věta minulá existuje ze sémantického pohledu pouze v myšlenkové rovině, a je tedy oddělená od skutečnosti více než věta přítomná, která zůstává realizovatelná, „*otevřená do budoucnosti*" (Paris, 2002: str. 77). Z tohoto důvodu je možné, aby byl v podmínkové větě v minulosti použit konjunktiv i v těch případech, ve kterých samotný řídící výraz vyžaduje indikativ (zde sloveso *savoir*).

V případě některých sloves jako *découler* či *entraîner* je dále možné, aby je následoval konjunktiv i v hypotetické větě v přítomnosti. Ovlivňujícím faktorem je zde samotný sémantický obsah těchto sloves vyjadřující podmínku (jedna skutečnost vychází z druhé). Umístění takového slovesa do podmínkového souvětí podle O. Souteta znamená zároveň určité zpochybnění celého tvrzení a tím umožňuje přítomnost konjunktivu v závislé větě (*S´il découle de cette décision que Paul parte, beaucoup le regretteront.*).

Tázací věty – U tázacích souvětí se O. Soutet zabývá vlivem interogace na způsob kompletivní věty z pohledu formálního a sémantického. Z pohledu formálního dochází k závěru, že tázací věta utvořená intonací na základě syntaktické struktury oznamovací věty v indikativu, nepřipouští změnu slovesného způsobu, zatímco otázka vzniklá inverzí nabízí určitou možnost změny slovesného způsobu na konjunktiv. Tato změna ovšem není možná v případě všech řídících výrazů (například u slovesa *savoir*). Co se týče třetího způsobu tvorby dotazu, za použití tázacího výrazu *est-ce que,* O. Soutet mu přiznává „*velmi silnou tendenci zachovat indikativ obsažený v odpovídající oznamovací větě, i když konjunktiv není zcela vyloučen*." (Paris, 2002. str. 79, vlastní překlad).

Negativní věty – U negativních souvětí nalezneme mnohé případy, kdy řídící výraz otevírá možnost volby slovesného způsobu v závislé větě. Proto si O. Soutet pokládá otázku, čím může být tato volba ovlivněna. Zásadním prvkem je přitom podle něj opět enunciační odpovědnost, jak dokazuje na příkladu slovesa *croire,* u kterého jsou právě v negativních větách obecně akceptované oba způsoby. Ve větě *Je ne crois pas que le Christ est ressuscité des morts.* má indikativ své místo, neboť je známo, že Kristovo zmrtvýchvstání je mnoha lidmi považováno za nepopiratelný fakt a lze proto říci, že přebírají enunciační odpovědnost za toto tvrzení, i když podmět věty řídící ji odmítá.

Pokud by byl místo indikativu použit konjunktiv, naznačovalo by souvětí, že neexistuje nikdo, kdo by ho považoval za pravdivé.

Zde se jednalo o řídící slovesa, která mohou v rámci negativní formulace určovat místo indikativu konjunktiv. Další otázka, kterou si O. Soutet pokládá v souvislosti s negativními souvětími, se ale týká opačného postupu, tedy eventuálního přechodu z konjunktivu na indikativ. Přestože není možné určit konkrétní pravidlo, které by určovalo takový postup, nalézá autor některá slovesa, u nichž je taková proměna možná. Pro příklad uvedeme sloveso *douter: Pierre ne doute pas que Paul soit/est parti.* Důvodem, proč je v negativním tvaru toto sloveso spojeno s indikativem, i když jinak určuje konjunktiv, může být podle O. Souteta opět možnost přisouzení enunciační odpovědnosti některému z aktérů.

3.3. Shrnutí

Soutetova studie nejprve představuje významové rysy řídících výrazů, které vyžadují, aby po nich následoval buď indikativ nebo konjunktiv. V případě oznamovacího způsobu je tímto rysem zejména *faktuálnost* daného děje, která znamená, že je tento děj z pohledu některého z aktérů skutečný, ať už se jedná o nepopiratelný fakt nebo výsledek pozorování, vnímání či víry. S tímto se pojí i enunciační odpovědnost, která, pokud ji lze v daném souvětí přisoudit některému členu, vysvětluje použití indikativu v kompletivní větě. Naopak, pokud enunciační odpovědnost chybí, indikativ je nahrazen konjunktivem. Hlavní sémantické rysy, které odpovídají těmto situacím jsou odmítnutí či zpochybnění dané skutečnosti, dále pak záměr či očekávání. Dále má konjunktiv místo v souvětích, které se nedají hodnotit z pohledu enunciační odpovědnosti, k čemuž dochází zejména v případě vět sémanticky vyjadřujících potřebu, možnost nebo hodnocení.

Dále O. Soutet ve své práci vysvětluje, proč není sémantická náplň jediným faktorem majícím vliv na slovesný způsob, a představuje, jakým způsobem může kompletivní větu ovlivnit kontext, do kterého je zasazena, konkrétně tvar spojovacího výrazu či některá syntaktická vlastnost věty řídící.

Analýza konkrétních příkladů souvětí ukazuje, že tyto vlivy, ač syntaktického nebo lexikálního původu, působí na sémantiku souvětí, která svou povahou inklinuje k některému z výše zmíněných významových rysů a může mu tak přizpůsobit volbu slovesného způsobu.

4. Srovnání slovesných způsobů ve francouzských a českých kompletivních větách

Z předchozí části vyplynulo, že výběr slovesného způsobu jak v češtině, tak ve francouzštině je řízen určitými lexikálně-sémantickými ukazateli. Hlavní rozdíly samozřejmě nacházíme v samotných slovesných způsobech, konkrétně v existenci konjunktivu ve francouzštině. Na první pohled by se mohlo zdát, že zásadním poznatkem je určitá analogie mezi významovým posunem v rámci vztahu indikativ → konjunktiv ve francouzštině a indikativ → kondicionál v češtině, tedy skutečnost, že prostředkem pro vyjádření některých stejných významových rysů v kompletivních větách může být konjunktiv v jednom jazyce a kondicionál ve druhém. Ovšem tvrzení, že lze tyto dva způsoby považovat za ekvivalentní, by bylo mylné. Navíc, z rozborů Oliviera Souteta vyplývá, že se výběr určitého slovesného způsobu řídí více ukazateli, zejména koncepcí enunciační odpovědnosti, podle které autor vyvozuje, kde je použití indikativu a konjunktivu jednoznačné. Navíc ale představuje mnohé případy, v nichž není volba způsobu zcela jasná a závisí na konkrétní interpretaci významu či na preferenci samotného mluvčího.

V českém jazykovém systému neexistuje konjunktiv a české zdroje navíc nepracují s pojmem enunciační odpovědnosti v souvislosti se slovesnými způsoby. Z těchto důvodů je jediným srovnatelným prvkem, který může posloužit pro analýzu kompletivních souvětí v obou jazycích jejich sémantická náplň, s níž pracují jak francouzské, tak české zdroje. Z rozsáhlé Soutetovy studie tak vyberu a porovnám s češtinou hlavní a nejpodstatnější skupiny souvětí s určitými charakteristickými významovými rysy, které dále poslouží i jako podklad k praktické části.

Konstatování, sdělování faktů

Jak bylo vysvětleno ve třetí části práce, kompletivní věty, jejichž slovesným způsobem je jednoznačně indikativ, mají významové hodnoty jako je objektivní konstatace, sdělování samozřejmých skutečností, a zároveň určitou podmínku pravdivosti předávané informace. Pokud bychom se pokusili nalézt obdobné charakteristiky u větné typologie, která byla představena v části zaměřené na vedlejší větu kompletivní v českém jazyce, odpovídaly by svými vlastnostmi věty oznamovací s významem komunikování či věty vyjadřující jistotní modalitu. V obou těchto typech je zvoleným slovesným

způsobem indikativ, tudíž by se dalo konstatovat, že oba jazyky pracují s takovým větným typem obdobně.

Voluntativní modalita

S voluntativní modalitou se kromě vlastního projevu vůle, záměru nebo příkazu, pojí také významové rysy jako nutnost a potřeba.

Vyjádření nutnosti a potřeby pomocí typické neosobní vazby typu *il faut, il est nécessaire* apod. jsou pro O. Souteta dva ze tří případů, kdy je z důvodu absence enunciační odpovědnosti jediným východiskem použití konjunktivu. Do češtiny jsou tyto řídící výrazy překládány jako *je třeba* či *je nutné* a vždy jsou následovány spojkou *aby*. V důsledku přítomnosti tohoto spojovacího výrazu a sémantického obsahu voluntativní modality je vyjadřovacím prostředkem v těchto větách kondicionál:

Il faut que tu viennes. - Je třeba, abys přišel.

V případě takového typu věty se tedy kondicionál zdá být prvkem odpovídajícím francouzskému konjunktivu, stejně jako u dalších vět vyjadřujících vůli, přání nebo rozkaz.

V souvislosti s voluntativní modalitou lze pozorovat analogii francouzského konjunktivu a českého kondicionálu, a to v případě odlišování sdělovacích vět od vět optativních. Ty jsou sice podle české klasifikace řazeny mezi věty s významem komunikování, ale zároveň obsahují sémantickou náplň záměru/přání. V obou jazycích je pak znatelný významový rozdíl mezi indikativní větou

Il dit qu´il est venu. – Říká, že přišel.

a její optativní verzí

Il dit qu´il vienne. – Říká, aby přišel.

Francouzský konjunktiv i český kondicionál vykazují stejnou významovou hodnotu spojenou s vyjádřením vůle. Na českém příkladu je zároveň patrná nezbytná změna spojovacího výrazu.

U imperativních vět figurují podle autorů Mluvnice češtiny 3, Skladba jako alternativní vyjádření modální slovesa v indikativním tvaru:

Nařídil jsem mu, aby byl v osm doma. x *Nařídil jsem mu, že musí být v osm doma.*

Co se týče francouzského jazyka, O. Soutet uvádí toto sloveso *ordonner* jako ojedinělý případ slabé polysémie, kdy se může tento řídící výraz objevit v budoucím tvaru indikativu, pokud má výraznou preskriptivní hodnotu. Použijeme-li tuto strukturu v českém jazyce, výsledná věta bude formálně přijatelná, i když možná ne tak častá jako předchozí dvě možnosti: *Nařídil jsem mu, že bude v osm doma.* Tato možnost ale působí poněkud těžkopádně, a to je důvodem, proč se s ní pravděpodobně nesetkáme příliš často.

Hodnocení

Absence enunciační odpovědnosti způsobuje, že v souvětích vyjadřujících hodnocení je jediným možným způsobem ve francouzštině kondicionál. V české typologii podle Mluvnice češtiny 3, Skladba také odlišujeme spojkové věty s významem hodnotící kvalifikace, ovšem nejčastějším způsobem v klasické kompletivní větě je indikativ.

Je suis heureuse que tu sois venu. - Jsem šťastná, že jsi přišel.

Pokud bychom pro znázornění rozdílu přidali do české vedlejší věty kondicionál (za předpokladu, že věta řídící zůstane v indikativní podobě), její obsah by přestal být skutečností a zároveň by zde byla tendence zasadit větu do kontextu podmínky: *Jsem šťastná, že bys přišel, kdybys mohl*. Obecně lze říci, že je takové hodnotící souvětí obsahující ve vedlejší větě kondicionál v češtině pevně spojeno s hypotetickou rovinou, a tím se zde oddaluje od významu francouzského konjunktivu.

Pravděpodobnost a možnost

Ve francouzštině je zvykem rozhodovat o výběru slovesného způsobu daného děje na základě jeho vztahu ke skutečnosti. Proto je pravděpodobnost většinou vyjadřována indikativem (i když zde existují výjimky – viz kapitola 3), zatímco možnost konjunktivem:

Il est probable qu´il est venu. – Je pravděpodobné, že přišel.
Il est possible qu´il soit venu. – Je možné, že přišel.

Je zřejmé, že v češtině sémantika řídícího výrazu nemá takový vliv na slovesný způsob kompletivní věty jako ve francouzštině. U prvního spojení, které se svým významem blíží skutečnosti a lze ho tedy vnímat téměř jako prostředek sdělování faktu, je analogické použití indikativu v obou jazycích.

Druhý případ je problematičtější, v něm se slovesné způsoby liší. Pokud bychom chtěli v české kompletivní větě použít místo konjunktivu kondicionál, výsledné souvětí by mělo dvě řešení:

Je možné, aby přišel. x *Je možné, že by přišel.*

V prvním případě bylo docíleno kondicionálního tvaru použitím typické spojky *aby*. Dochází zde ale také k oddálení od původního významu. Zatímco minulý tvar indikativu (*Je možné, že přišel*.) vypovídá o možnosti již zrealizovaného děje, v první kondicionální větě se jedná o přípustný děj budoucí, který v sobě nese prvky voluntativní modality. Zpětný překlad do francouzštiny by tak zněl pravděpodobně *Il est possible qu´il vienne*.

U druhého kondicionálního tvaru cítíme jistou sémantickou nuanci naznačující hypotetičnost děje podmíněného jinou skutečností, která by mohla být patrná z kontextu výpovědi, anebo vyjádřená podmínkovou větou. Tato sémantická hodnota je ale hodnotou přidanou, jejíž přítomnost z původní francouzské věty nevyplývá.

V tomto případě tedy lze konstatovat, že francouzský konjunktiv je schopen znázornit sémantický rozdíl mezi skutečností a možností, který čeština pomocí kondicionálu vyjádřit nedokáže. Ukazatelem konkrétního významu je tak pouze řídící výraz.

Pochyby, odmítnutí, popření

Další významovou skupinou, na kterou bych ráda upozornila v souvislosti se změnami ve slovesném způsobu, jsou souvětí vyjadřující pochybnost, odmítnutí či popření. Jak bylo vysvětleno výše, ve francouzštině je pro takové případy charakteristické použití konjunktivu, ovšem české zdroje se jimi speciálně nezabývají. Ve výsledných překladech mohou figurovat oba způsoby, jak indikativ, tak i kondicionál.

Je doute qu´il soit coupable. – Pochybuji, že je vinen. x *Pochybuji, že by byl vinen.*
Je refuse qu´il soit coupable. – Odmítám, že je vinen. x *Odmítám, že by byl vinen.*
Je nie qu´il soit coupable. – Popírám, že je vinen. x *Popírám, že by byl vinen*.

Pokud bychom na tyto české věty aplikovali Soutetovu teorii enunciační odpovědnosti, dalo by se konstatovat, že zatímco souvětí obsahující kondicionál působí hypoteticky, a ještě zdůrazňuje pochybnost, indikativní spojení napovídá, že je děj kompletivní věty někým pokládán za pravdivou skutečnost. Přesto se ale domnívám, že v některých případech mohou být podle vlastní preference mluvčího použity ve stejném souvětí oba způsoby, na což nelze aplikovat žádné gramatické pravidlo.

Zápor

V souvislosti se zmíněným slovesem *douter* je třeba uvést i další problematiku týkající se změn slovesného způsobu v přechodu z pozitivního souvětí na negativní a naopak.

Je ne doute pas qu´il soit/est coupable. – Nepochybuji, že je vinen.

Ačkoliv ve francouzském souvětí může dojít ke změně slovesného způsobu v kompletivní větě, česká věta vedlejší zůstává nezměněna a kondicionál zde být nemůže, pokud chceme zachovat jistotu indikativního souvětí.
Stejně je tomu u často zmiňovaných případů sloves *penser* nebo *croire*, kde může dojít k přechodu opačnému:

Je pense qu´il est coupable. – Myslím, že je vinen.
Je ne pense pas qu´il soit coupable. – Nemyslím, že je vinen. x *Nemyslím, že by byl vinen.* .

V češtině se dá tentokrát také uvažovat o obou možnostech slovesného způsobu.

V jakém rozsahu platí právě uvedená srovnání mezi francouzskými a českými slovesnými způsoby v kompletivních větách, bude předmětem zkoumání korpusové analýzy v praktické části této práce.

5. Korpusová analýza v paralelním korpusu Intercorp

Praktická část této práce bude věnována rozboru jednotlivých teorií týkajících se výběru slovesných způsobů v kompletivních větách pomocí příkladových souvětí vyňatých z paralelního korpusu Intercorp.

V rámci této analýzy bude kladen důraz jak na samotný výběr slovesných způsobů v těchto větách a různá kritéria, kterými se řídí ve francouzštině, tak na způsob, jakým stejná sdělení vyjadřuje čeština s odlišnými jazykovými pravidly a postupy.

Metodologie

Vzhledem k šíři a složitosti zadaného tématu jsem se již v teoretické části rozhodla věnovat několika vybraným okruhům této problematiky, zejména těm, se kterými se v rámci praktického užívání jazyka setkáváme nejčastěji, a které lze přehledně označit a charakterizovat. Tyto okruhy vycházejí ze sémantický rysů definujících určitý soubor řídících výrazů a tím i typ kompletivní věty a její slovesný způsob. Každá podkapitola praktické části bude věnována jednomu z těchto okruhů.

Pro každý sémantický rys bude vybráno několik příkladových sloves či slovesných spojení. Vzhledem k tomu, že celá tato práce vychází z publikace Oliviera Souteta, je i výběr příkladových řídících výrazů inspirován jeho prací. Jedná se tak o slovesa, která sám autor používá jako názorné příklady, doplněná o některé další výrazy, které hodnotím jako vhodné na základě četnosti jejich výskytu v běžném jazyce.

Korpus bude vyhledávat dané řídící výrazy v kompletivních větách, čehož bude dosaženo spojením se spojkou *que*. Protože cílem výzkumu je zkoumat slovesné způsoby vedlejší věty ve vztahu k řídícímu výrazu, zadaný dotaz bude postaven tak, aby vyhledané výrazy obsahovaly řídící sloveso a zároveň veškeré slovesné časy a způsoby, které se mohou objevit po spojce *que*.

Vzor korpusového dotazu:

[lemma="sloveso"][lemma="que"][]{0,3}[tag="VER:subp"|tag="VER:subi"|tag="VER:pres"|tag="VER:futu"|tag="VER:impe"|tag="VER:pper"|tag="VER:cond"|tag="VER:simp"]

Na základě nalezených výsledků bude možné sledovat dva jevy: samotnou četnost výskytů jednotlivých slovesných časů a způsobů (porovnání indikativních a konjunktivních tvarů) pomocí zobrazení tagové frekvence, a následně české ekvivalenty vybraných souvětí.

Pro každý řídící výraz bude uvedeno pět příkladů, na kterých budou popsány charakteristické znaky daného typu kompletivního souvětí a použití slovesného způsobu nebo naopak výjimky popírající standard jeho užívání. U každého příkladu bude uvedena a popsána jeho česká verze za účelem objasnění, jakým způsobem je do češtiny převeden rozdíl mezi indikativem a konjunktivem. V případě většího počtu výsledků pro daný jev bude za účelem výběru příkladů použit náhodný vzorek.

Zdrojovým souborem bude, jak už bylo uvedeno, paralelní korpus Intercorp – francouzština, verze 11, který obsahuje texty z různých oblastí - beletrie, žurnalistika nebo právo, ale také například titulky. Vzhledem k tomu, že je v zájmu této práce pozorovat užívání jazyka ve všech jeho podobách, nebude žádná z těchto oblastí vynechána, přestože tak mohou být zobrazeny i výsledky, které nejsou zcela v souladu s gramatickými pravidly.

Problematické aspekty výzkumu.

Během zpracovávání korpusové analýzy jsem narazila na několik aspektů, které zkreslují výsledky výzkumu. Je to zejména dostupnost tagů pro francouzskou verzi paralelního korpusu, která například neumožňuje přímé označení složených slovesných časů či pasivních konstrukcí a nelze tak přímo určit povahu minulých participií a přiřadit je rovnou k indikativu či konjunktivu. Zároveň jsem se ovšem rozhodla tyto tvary do analýzy zahrnout, jelikož se v různých slovesných časech vyskytují naprosto běžně. Vyhledaná souvětí obsahující příčestí minulé budou u každého příkladového slovesa zkontrolována, a pokud budou vykazovat nějaké zajímavé vlastnosti, bude na takový případ upozorněno.

Bohužel je třeba konstatovat i další nedostatky korpusu. Jedná se například o tagování vyhledávaných výrazů, které je často nesprávné a chybně určuje morfologické vlastnosti slov. Je poměrně běžné, že výraz, který svým tvarem jasně odpovídá konjunktivu, je označen jako indikativní a podobně. Korpus dále označuje mnohé tvary sloves za indikativní ovšem i ve spojení s řídícími výrazy, které podle mluvnických teorií i úzu jazyka vyžadují v kompletivní větě přítomnost konjunktivu. Tento jev lze pozorovat

pravidelně u sloves, jejichž indikativní tvar se shoduje s tvarem konjunktivním. Zmíněný problém jsem chtěla eliminovat vyřazením těchto tvarů z výzkumu, což ovšem nebylo možné, neboť ve francouzském paralelním korpusu nejsou dostupné tagy pro označení gramatických kategorií sloves (nelze tedy například vynechat slovesa ve 3. osobě). Navíc by se vzhledem k množství takových sloves znatelně zmenšil vyhledaný počet souvětí. Ve skutečnosti se tedy v důsledku výskytu nevěrohodných výsledků nedá vypracovat korpusová statistika, která by mohla spolehlivě představit poměrné zastoupení slovesných způsobů. Následující korpusová analýza si tak klade za cíl vyhledat a objasnit tendence užívání slovesných způsobů ve zvolených typech souvětí spíše než konkrétní statistické výsledky.

5.1. Korpusová analýza – sémantický rys „sdělování, konstatace“

Pro tento sémantický rys je cílem pomocí korpusové analýzy dokázat pomocí korpusové analýzy, že slovesným způsobem, který jej doprovází jak ve francouzštině, tak v češtině, je zejména indikativ, jak uvádí autoři odborných publikací v obou jazycích. Pro korpusovou analýzu budou použita slovesa *constater, s´imaginer* a *ignorer,* která ve svých příkladových souvětích používá i O. Soutet.

Constater

Tag	Počet výskytů
VER:pres	1564
VER:pper	797
VER:futu	36
VER:cond	27
VER:subi	14
VER:subp	13
VER:simp	11

Sloveso *constater* jako nositel samotného významu konstatace je řídícím výrazem, který se nezpochybnitelně pojí s indikativem. Nález v korpusu tomuto tvrzení odpovídá.

Ve frekvenční tabulce se přesto objevuje několik příkladů konjunktivu a minulého konjunktivu. Po jejich analýze bylo několik výsledků vyřazeno z důvodu neodpovídajícího označení. Přesto se ale našlo několik souvětí, která opravdu po řídícím výrazu obsahují v kompletivní větě tvar konjunktivu. Všechny takové případy kromě jediného, který zde bude popsán, mají shodnou strukturu: ve skutečnosti se jedná o hodnotící větu obsahující infinitiv slovesa *constater*, na které je sice připojena kompletivní věta, samo je ovšem pouze součástí řídícího výrazu. Lze tedy říci, že větší důležitost pro výběr slovesného způsobu má struktura nadřazená samotnému slovesu.

Příklad č. 1

Madame la Présidente, je suis moi aussi déçue de ***constater que cette Assemblée ne soit pas*** *parvenue à envoyer un message équilibré et raisonnable.*

Česká verze: *Paní předsedající, i já jsem znepokojena tím, že tato sněmovna nedokázala vyslat vyvážený a rozumný vzkaz.*

Řídícím výrazem pro francouzský konjunktiv v tomto souvětí není samotný infinitiv slovesa *constater*, ale výraz *être déçu de* vyjadřující hodnocení či subjektivní postoj. V českém souvětí je vzhledem k povaze obsahu kompletivní věty, který je aktuální a realizovaný, jedinou možností použití indikativu.

Příklad č. 2

En dépit des pertes financières subies, il n' a pas été ***constaté que l´industrie communautaire ait*** *éprouvé de sérieuses difficultés dans sa capacité de mobiliser des capitaux.*

Česká verze: *Přes vzniklé finanční ztráty nebylo shledáno, že by se výrobní odvětví Společenství setkávalo s vážnými potížemi, pokud jde o jeho schopnost získávat kapitál*.

V tomto případě se jedná o neosobní pasivní strukturu. Samotný pasiv by na slovesný způsob kompletivní věty neměl žádný vliv, zde je ale navíc přítomen zápor, který tak vyvrací pravdivost obsahu kompletivní věty. Jelikož je podmět věty řídící neosobní, není zde navíc žádná enunciační odpovědnost, jejíž přítomnost by určovala indikativ. V češtině je tentokrát použit kondicionál. Ten zde vyjadřuje hypotetickou povahu kompletivní věty. Tato hypotéza je ovšem záporem věty řídící zamítnuta. Pokud by zde

byl použit indikativ, měli bychom větší tendenci přistupovat k obsahu kompletivní věty jako ke skutečnosti, která byla někým pokládána za pravdivou.

Příklad č. 3

La Commission décide des dépenses à écarter du financement communautaire visé aux articles 2 et 3 lorsqu' elle ***constate que des dépenses n'ont pas été effectuées conformément aux*** *règles communautaires.*

Česká verze: *Komise rozhoduje, které výdaje mají být vyloučeny z financování z prostředků Společenství podle článků 2 a 3, pokud shledá, že tyto výdaje nebyly uskutečněny v souladu s předpisy Společenství.*

V tomto příkladu je sloveso jako řídící výraz pro kompletivní větu použito samostatně a jako projev konstatace je následováno indikativem. Stejně je tomu i v české verzi.

Příklad č. 4

S' il est ***constaté qu' une partie intéressée a fourni un renseignement faux ou trompeur,*** *ce renseignement n' est pas pris en considération et il peut être fait usage des fait disponible.*

Česká verze: *Je – li zjištěno, že kterákoli zúčastněná strana předložila nesprávné či zavádějící informace, nebere se na takové informace ohled a použijí se dostupné údaje.*

Pasivní forma slovesného výrazu nijak neovlivňuje slovesný způsob francouzské kompletivní věty, kterým je indikativ. Jelikož se jedná o popis skutečnosti, je tento způsob použit i v češtině.

Příklad č. 5

Je suis ravie de ***constater que la rapporteure a suivi la position de la commission de l´emploi*** *l' emploi et des affaires sociales à ce sujet et l' a incluse dans son rapport.*

Česká verze: *S velkou radostí vidím, že zpravodajka se v tomto ohledu řídila postojem Výboru pro zaměstnanost a sociální věci a zahrnula jej do své zprávy.*

V tomto příkladu je infinitiv řídícího slovesa opět součástí struktury vyjadřující subjektivní postoj, hodnocení. Na rozdíl od prvního příkladu je ale v kompletivní větě zachován indikativ určený slovesem *constater*. Pravděpodobně tedy volbou samotného mluvčího, jakému ze slovesných způsobů dá přednost. V češtině nese řídící výraz význam vnímaní, který se se spojkou *že* pojí s indikativem stejně jako konstatace.

S´imaginer

Tag	Počet výskytů
VER:pres	83
VER:pper	20
VER:cond	11
VER:subp	5
VER:futu	3
VER:subi	1

Podle očekávání se v Intercorpu ve spojení s řídícím slovesem *s´imaginer* vyskytuje ve většině případů kompletivní věta obsahující indikativ. Přesto ale korpus objevil několik konjunktivních tvarů. Pro znázornění zde uvedeme právě tyto případy.

Příklad č. 6

Mais personne ne doit ***s'imaginer que les Européens soient susceptibles un jour de partager*** *les priorités américaines quant à l' importance que l' Amérique accorde au pouvoir militaire.*

Česká verze: *Ať si ale nikdo nemyslí, že pak Evropané začnou síle vojenské moci přikládat stejný význam jako Amerika.*

Přítomnost konjunktivu v kompletivní větě francouzského souvětí je způsobena negací modálního slovesa *devoir* ve větě řídící. Pokud vycházíme ze Soutetova tvrzení, že *s´imaginer* je spojeno s indikativem z důvodu enunciační odpovědnosti, kterou přebírá podmět řídící věty, můžeme se domnívat, že jeho umístění do takovéto struktury podmět

této enunciační odpovědnosti naopak zbavuje, a tím umožňuje, aby závislá věta obsahovala konjunktiv. V české verzi je použit budoucí indikativní čas.

Příklad č. 7

Ce qui l' était, c' était de ***s' imaginer qu´on ait tous pu parler*** *sincèrement d´une voix chevrotante.*

Česká verze: *Jenže bylo divné si představit, že by všichni blekotali doopravdy.*

České souvětí zde obsahuje kondicionál z toho důvodu, že se jedná o čistě hypotetický děj. Ve francouzské verzi je řídící sloveso v infinitivím tvaru a celkově se nejedná o klasickou strukturu kompletivního souvětí. To je vloženo do vedlejší věty ve funkci doplňku, z pohledu enunciační odpovědnosti tedy řídící výraz nemá podmět, kterému by mohla být přisouzena, proto je zde pravděpodobně přítomen konjunktiv.

Příklad č. 8

Les sacs, il faudra les entasser de façon que non pas laisser voir le mur, pour que le Vilmain, il s´ ***imagine qu' il ait*** *affaire à du sable.*

Česká verze: *Musíme pytle naskládat tak, aby zeď nebylo vůbec vidět. Vilmain si bude myslet, že má před sebou jen písek.*

Přítomnost konjunktivu lze vysvětlit na základě zasazení kompletivní věty do celého kontextu souvětí, kde je součástí vedlejší věty účelové. Vedlejší věta účelová, na které je kompletivní věta závislá, obsahuje nerealizovaný děj, a zřejmě právě proto jsou všechna slovesa vyjádřena konjunktivem. V češtině je souvětí rozděleno na dvě nezávislé věty, čímž zaniká účelový vztah. V kompletivním souvětí není jiná možnost než použití indikativu.

Příklad č. 9

Voilà la raison, d'ailleurs, de tant d' articles démocratiques dans la législation, à comm encer par la Constitution: on garde l' apparence, sans ***s'imaginer que l´on puisse les considérer*** *un jour comme réalité.*

Česká verze: *A proto je tolik jiných podobně demokratických klauzulí ve všech možných zákonech a stanovách, Ústavou počínaje: aby bylo zachováno zdání a zároveň v dobré víře, že se nikdo nikdy neopováží nakládat s tímto zdáním jako se skutečností.*
Přítomnost konjunktivu by se opět dala vysvětlit tak, že je zde řídící výraz *s´imaginer* v infinitivním tvaru spojen s předložkou *sans*, která ho tak zbavuje enunciační odpovědnosti. V české větě je použit budoucí tvar indikativu, který v tomto spojení nabývá téměř imperativní hodnoty, a proto nemůže být nahrazen kondicionálem.

Příklad č. 10

Et, lorsque l' on regarde les chiffres de l' OCDE hier, du FMI aujourd'hui, de la Commission demain, comment ***s' imaginer que l' Europe puisse*** *en rester là?*

Česká verze: *Navíc, podíváme - li se na včerejší údaje OECD, dnešní údaje MMF a zítřejší údaje Komise, jak si někdo může myslet, že to Evropu uspokojí?*

Opět se nejedná o klasickou strukturu kompletivního souvětí, ale o interogativní infinitivní větu, v níž není vyjádřen podmět řídícího slovesa což je pravděpodobně důvodem, proč zde může být konjunktiv. Významově toto spojení vyjadřuje pochybnost, která odpovídá konjunktivu. Jako v několika předchozích případech je v českém souvětí použit budoucí čas indikativu, jelikož obsah souvětí vyjadřuje nesouhlas je reálným dějem (ve větě řídící lze určit enunciační odpovědnost). Dalo by se zde uvažovat o použití kondicionálu, což by ovšem opět posunulo kompletivní větu do hypotetické roviny, což není vzhledem k přímému charakteru souvětí dostatečně výstižné.

Ignorer

Tag	Počet výskytů
VER:pres	182
VER:pper	102
VER:cond	51
VER:subi	9
VER:futu	7
VER:simp	2

VER:subp	2

Výsledky zobrazené v korpusu pro tvary slovesa *ignorer* potvrdily kromě očekávaného výskytu indikativních sloves i Soutetovo tvrzení, ve kterém představil jeho schopnost způsobit změnu slovesného způsobu v kompletivní větě v případě, že je vyjádřeno v minulém tvaru. Takový řídící výraz tedy ve vedlejší větě umožňuje přítomnost indikativu, ale i konjunktivu, což dokazuje několik následujících příkladů. Do češtiny je toto sloveso nejčastěji překládáno jako negativní forma *vědět,* které významově patří do skupiny sloves vědění, poznání, pojící se s indikativem.

Příklad č. 11

*Mais j' avoue que j' **ignorais que la police fût** si rapide.*

Česká verze: *Ale přiznávám, že jsem nevěděla, že je policie tak rychlá.*

Přítomnost minulého konjunktivu (konkrétně *imparfait du subjonctif*), která je tedy podle Souteta přípustná, vysvětlují pravidla souslednosti časové, která vyžadují použití minulého konjunktivu v případě, že souvětí vyjadřuje předčasnost. Český jazyk se neřídí takovými principy a běžně používá v minulých souvětích ve vedlejších větách přítomný indikativ.

Příklad č. 12

*J' **ignorais que les dames roulaient** sur ces machines!*

Česká verze: *Proboha, nevedel jsem, ze damy jezdi na tech hroznych strojich.*

Podle korpusového taggingu se ve francouzském souvětí v kompletivní větě nachází minulý konjunktiv, což je evidentně omyl, jelikož morfologicky se jedná o minulý čas indikativu. V češtině je ve spojení s řídícím výrazem ve významu vědění vyjádřen také indikativem, ale v přítomném čase, jelikož není třeba řídit se podle pravidel souslednosti časové jako je tomu ve francouzštině. V českém souvětí chybí diakritika, protože jsou jeho zdrojem titulky.

Příklad č. 13

*J' **ignorais que nous fussions** en guerre.*

Česká verze: *Nevím o tom, že jsme ve válečném stavu.*

Další příklad konjunktivu v kompletivní větě. V češtině opět vyjádřen indikativem.

Příklad č. 14

*Oui, Monsieur, mais j' **ignorais que nous allions** en parler aussi vite.*

Česká verze: *Ehm, ano, ačkoliv jsem neplánoval, že se dostaneme k tomuto tak rychle.*

I když kompletivní věta je v obou verzích vyjádřena pomocí odlišného slovesného způsobu a času, můžeme v tomto případě mezi nimi nalézt analogické vlastnosti. Francouzský konjunktiv i český indikativ zde vyjadřují skutečnost, která není v rámci časové úrovně řídící věty realizována. Kondicionál by v českém souvětí nabýval stejného významu.

Příklad č. 15

*J' **ignorais que vous m' aviez reconnue**.*

Česká verze: *Nevěděla jsem, že jste mě poznala.*

Poslední z uvedených příkladů ukazuje použití indikativního tvaru v kompletivní větě rozvíjející sloveso *ignorer*, které je ve francouzštině běžnější než použití konjunktivu. České souvětí samozřejmě také obsahuje indikativ v důsledku přítomnosti řídícího výrazu ve významu vědění.

Shrnutí

Korpusová analýza prokázala, že ve většině případů se zkoumaná slovesa opravdu ve francouzštině vyskytují ve spojení s indikativním tvarem slovesa v kompletivní větě. Bylo však nalezeno několik výjimek, kdy byla volba slovesného způsobu ovlivněna dalšími prvky obsaženými v kontextu řídícího slovesa, které tak pozměnily celkový význam sdělení. Dále se ukázalo, že v případě slovesa *ignorer* v imperfektu se může

ve stejném typu kompletivní věty objevit jak indikativ, tak konjunktiv, i když první ze způsobů zůstává více zastoupen.

V českém jazyce samozřejmě záleží na konkrétní interpretaci řídícího výrazu. Obecně ovšem platí, že vyjadřovacím prostředkem v těchto větách je ve většině případech indikativ, který tak zastupuje francouzský indikativ i konjunktiv.

5.2. Korpusová analýza – vyjádření voluntativní modality

Vzhledem k obsáhlosti tohoto okruhu bude tato část rozdělena ještě na tři úseky, z nichž každý popisuje trochu odlišný sémantický rys. Pro všechny tyto rysy by ovšem mělo být společné použití konjunktivu v kompletivních větách ve francouzštině a jeho analogické vyjádření pomocí kondicionálu v češtině.

5.2.1. Sémantický rys „vyjádření vůle“

Jako příkladová slovesa vyjádření vůle byla vybrána slovesa *vouloir, exiger* a *souhaiter*.

Vouloir

Tag	Počet výskytů
VER:subp	5815
VER:pres	5321
VER:pper	606
VER:subi	98
VER:cond	41
VER:simp	22
VER:futu	15
VER:impe	2

Pro sloveso *vouloir* našel korpus, jak se dalo očekávat, obrovské množství výsledků. Přestože podle zobrazených frekvencí by měl být výskyt indikativu v kompletivních větách téměř stejný jako výskyt konjunktivu, vzhledem ke korpusovým nedostatkům,

které byly vysvětleny výše se domnívám, že se jedná ve většině případů o nejasné označení (v případě slovesných tvarů, u nichž nelze morfologicky rozpoznat konjunktiv od indikativu), či přímo o chybu v korpusu, kdy je na první pohled jasný konjunktiv tagován jako indikativ. 3. pozici frekvenční tabulky obsazuje minulý particip, který je nejčastěji součástí pasivních konjunktivních spojení. Mezi zbylými výsledky se jedná většinou o chybný tagging nebo nějaké zvláštní struktury, které neodpovídají zadanému dotazu. Přesto je zde ale několik případů souvětí, která opravdu v kompletivní větě obsahují některý z tvarů indikativu.

Příklad č. 1

Monsieur le Président, le dogme actuel ***veut que l´Iran sera le grand gagnant des révolutions en Afrique*** *du Nord et ailleurs.*

Česká verze: *Pane předsedající, současné dogma je takové, že Írán mezi severoafrickými a dalšími revolucemi slavně zvítězí*.

Toto je jeden z případů indikativní kompletivní věty ve spojení s řídícím výrazem *vouloir*. V kombinaci s neživotným podmětem sémanticky vyjadřujícím jistotu se zde ovšem nejedná o voluntativní modalitu. Ani v české verzi, v jejíž struktuře není věta kompletivní ale přívlastková, tedy není použit kondicionál, ale budoucí tvar indikativu.

Příklad č. 2

Une croyance commune ***veut que nous devrion et que nous pouvons introduire sur le marché du travail des innovations qui améloirent la productivité et la qualité avec la flexibilité nécessaire, sans exploiter les travailleurs.***

Česká verze: *Je obecně známo, že bychom měli a mohli vytvářet inovace na trhu práce, které zlepší produktivitu a kvalitu v rámci požadované flexibility, aniž by docházelo k vykořisťování pracovníků.*

Zde je ve francouzském souvětí řídící sloveso *vouloir* použito obdobně jako v předchozím příkladu, tedy s neživotným podmětem. V takovém spojení se jeho význam mění a místo voluntativní modality vyjadřuje spíše význam konstatování, sdělování. Zde je spojeno v několikanásobném přísudku s kondicionálem a indikativem zároveň. V češtině je

kondicionál odpovídající voluntativní modalitě zachován, místo přání ale kompleitvní věta vyjadřuje spíše potřebu, doporučení.

Příklad č. 3

*Je **veux qu' on pourrait** jouer un peu plus.*

Česká verze: *Přál bych si, abychom si mohli hrát o trochu déle.*

Na rozdíl od předchozích příkladů je v tomto případě řídící sloveso použito v nejběžnějším významu. Podmět je životný a ani sémantická náplň není ničím specifická. Zdrojem tohoto souvětí jsou ovšem titulky, které nemusí být vždy naprosto gramaticky správně. České souvětí obsahuje jako vyjádření přání kondicionál.

Příklad č. 4

*Elle **voulait que l' accusé répondit** lui-même de tout.*

Česká verze: *Soud chce obhajobu co možná vyloučit, vše má spočívat jen a jen na obžalovaném.*

Ve francouzské verzi tohoto příkladu je na první pohled v kompletivní větě použit *passé simple*. Podle pravidel souslednosti časové by zde ovšem měl být použit *imperfait du subjonctif*, který se formálně prvnímu tvaru velmi podobá, rozdíl je pouze v akcentu (*repondit – repondît*). Všechny korpusové výsledky, ve kterých se v kompletivní větě nachází *passé simple* mají společné to, že 3. osoba singuláru tohoto slovesa odpovídá stejnému schématu jako u slovesa *repondre* tedy jediný rozdíl je v akcentu (konkrétně se jedná o slovesa *venir, devenir, être*). Je tedy možné, že se v těchto případech nejedná o chybně zvolený způsob, ale o pravopisnou nepřesnost. České souvětí má odlišnou strukturu a je zde pro vyjádření voluntativní modality použito modální sloveso *mít*.

Příklad č. 5

*Je **veux que rien ne gache** cette soirée.*

Česká verze: *Nechci, aby nám tento večer cokoliv pokazilo.*

Toto francouzské souvětí korpus označil jako kondicionální, jedná se ale jednoznačně o nesprávný tagging. Přítomný tvar slovesa *gâcher* morfologicky odpovídá indikativu

i konjunktivu, ale na základě jeho spojení s řídícím výrazem je jisté, že by měl být slovesným způsobem věty kompletivní konjunktiv. V češtině je vyjádřen kondicionálem.

Exiger

Tag	Počet výskytů
VER:subp	459
VER:pres	359
VER:pper	283
VER:subi	11
VER:cond	4
VER:futu	1
VER:simp	1

Výsledky pro sloveso *exiger* tentokrát neodhalily žádná překvapivá zjištění. Po zobrazení souvětí, která jsou označena pod tagem přítomného tvaru indikativu, bylo opět zjištěno, že se jedná o slovesa, u kterých se tvar indikativu v dané osobě a čísle shoduje s konjunktivem. Pro příčestí minulá zase platí, že jsou součástí pasivních konjunktivních spojení. U ostatních výsledků obsahujících jiný způsob, než konjunktiv se jedná o chybný tagging.

Příklad č. 6

Toutefois, les juridictions communautaires n' ont pas, à ce jour, expressément interprété le réglement (CEE) n 4064/89 comme exigeant ***que soient délarées*** *incompatibles avec le marché commun es concentrations donnant lieu à des effets non coordonnés de ce type.*

Česká verze: *Nicméně, soudní orgány Společenství dosud výslovně nevyložily nařízení (EHS) č. 4064/89 jako nařízení požadující, aby spojení zakládající takovéto nekoordinované účinky bylo prohlášeno za neslučitelné se společným trhem.*

V tomto příkladu je sloveso *exiger* použito ve tvaru přítomného participia, což ovšem nijak neovlivňuje přítomnost konjunktivu v kompletivní větě. Čeština zde vyjadřuje voluntativní modalitu kondicionálem spojeným se spojkou *aby*.

Příklad č. 7

*Nous avons **exigé que des objectifs ambitieux soient fixés pour 2020, nous avons exigé** une introduction progressive lente, nous voulons que les efforts soient répartis équitable mentet nous voulons que des innovations technologiques soient développées.*

Česká verze: *Pro rok 2020 jsme vyžadovali ambiciózní cíle, požadovali jsme pomalé postupné zavádění opatření, usilujeme o spravedlivé rozdělení zátěže a o ekologické inovace.*

Ve francouzském souvětí je přítomno hned několik tvarů konjunktivu, nejen ve spojení s řídícím slovesem *exiger,* ale také *vouloir*. Český překladatel v tomto případě zvolil nominální vyjádření, takže souvětí neobsahuje vedlejší větu kompletivní.

Příklad č. 8

*Nous **exigeons que ce nègre soit** condamné et expédié à la chambre à gaz!*

Česká verze: *Žádáme, aby ten negr … byl odsouzen, a aby ta černá prdel šla do plynu!*

Francouzský konjunktiv v češtině v rámci věty žádací vyjádřen kondicionálem.

Příklad č. 9

*L' Amérique **exige que l' Iraq satisfasse** à trois critères.*

Česká verze: *Amerika žádá, aby Irák vyhověl třem kritériím.*

Voluntativní modalita je ve francouzštině opět vyjádřena konjunktivem a v češtině kondicionálem.

Příklad č. 10

*Or comme les gouvernements ne se font pas confiance, ils ont **exigé que soit consigné dans les traités** ce qui normalement ne devrait relever que de la loi.*

Česká verze: *Protože si navíc vlády navzájem nevěřily, trvaly na tom, aby se do smluv začlenily věci, které obvykle patří do běžné legislativy.*

V posledním uvedeném příkladu francouzské souvětí opět obsahuje konjunktiv a české kondicionál.

Souhaiter

Tag	Počet výskytů
VER:subp	505
VER:pres	360
VER:pper	176
VER:subi	34
VER:futu	5
VER:cond	1
VER:simp	1

Výsledky nalezené v korpusu opět potvrdily až na některé nepočetné výjimky týkající se zejména budoucího času pravidlo, které spojuje řídící sloveso *souhaiter* s konjunktivem v kompletivní větě. Dále je zde jediný příklad, ve kterém je v kompletivní větě označen kondicionál a *passé simple*.

Příklad č. 11

*Je **souhaite que vous recourriez pour ce faire** à la position du Perlement en matière de sécurité et de solidarité énergétiques qui a été adoptée en 2007 et qui attend sa mise en œuvre.*

Česká verze: *Přeji vám, abyste za tímto účelem využil postoje Parlamentu k vnější energetické bezpečnosti a solidaritě, která byl přijít v roce 2007 a který čeká na provedení.*

Toto je jediné souvětí, ve kterém Intercorp zaznamenal ve francouzštině použití kondicionálu v kompletivní větě, jehož tvar se ovšem konjunktivu tohoto slovesa velmi podobá (*recourriez – recouriez*), může se tak jednat o pravopisnou nepřesnost. Čeština zde volí také kondicionál určený spojkou *aby*, která jediná odpovídá řídícímu slovesu *přát si*.

Příklad č. 12

On peut également ***souhaiter que les travaux seront mieux réalisés dans le cadre des*** *partenariats, car nous avons un potentiel unique en termes de valeurs, de créativité et de diversité.*

Česká verze: *Rovněž je žádoucí, aby byla činnost v partnerstvích prováděna lépe, protože máme jedinečný potenciál z hlediska hodnot, kreativity a rozmanitosti.*

Francouzské souvětí je příkladem nestandardního spojení tohoto slovesa vyjadřujícího voluntativní modalitu a budoucího tvaru indikativu. Sloveso je sice v infinitivu, tato skutečnost ale nijak nepozměňuje význam a není tedy faktorem, který by ovlivňoval slovesný způsob v kompletivní větě. Čeština naopak zachovává kondicionální tvar.

Příklad č. 13

J' espère et je ***souhaite que ce sera*** *le cas.*

Česká verze: *Doufám a přeji si, aby tomu tak bylo.*

V tomto strukturálně jednoduchém souvětí bychom mohli přítomnost budoucího indikativu ve francouzské verzi vysvětlit vlivem dalšího slovesa, které je slučovacím poměrem spojeno s řídícím slovesem *souhaiter*, a které se samotné pojí s indikativem, i když obecně platí, že dochází ke shodě mezi větnými členy co nejblíže umístěnými vedle sebe. Česká verze ale tomuto schématu neodpovídá a kompletivní věta tak navazuje na řídící výraz *přát si*, které, jak už bylo řečeno výše, vyžaduje použití spojky *aby* a tudíž kondicionálního tvaru.

Příklad č. 14

[…] nous ***souhaitons que ce travail se fasse en référence à noter patrimoine commun,*** *le droit romain.*

Česká verze: *[…] doufáme, že se tato práce bude vykonávat v souladu s naším společným dědictvím, kterým je římské právo.*

V tomto příkladu je vidět, že francouzština používá konjunktiv i v těch kompletivních větách, které popisují děj budoucí. Řídící výraz je tentokrát v češtině interpretován jako *doufat,* které musí být následováno spojkou *že*, tedy indikativem.

Příklad č. 15

La commission des affaires économiques et monétaires aurait cependant ***souhaité que ce chiffre soit*** *encore plus bas.*

Česká verze: *Hospodářský a měnový výbor by nepochybně chtěl méně.*

Řídící výraz francouzského souvětí je tentokrát ve tvaru minulého kondicionálu a sloveso kompletivní věty je vyjádřeno konjunktivem. V češtině je vedlejší věta vynechána.

Shrnutí

Navzdory mnohým nesrovnalostem způsobeným chybným korpusovým tagováním se ukázalo, že v naprosté většině případů platí pro uvedená řídící slovesa použití konjunktivu, ovšem pouze v případě, že jsou tato slovesa skutečně projevem vůle. Pouze u slovesa *souhaiter* byla konstatována slabá tendence použití budoucího indikativu v jeho kompletivních větách. Můžeme se domnívat, že se tomu tak děje u těch souvětí, kde je větší pozornost než vyjádření voluntativní modality věnována samotnému obsahu kompletivní věty jako ději budoucímu. V češtině obecně platí, že ekvivalentním prostředkem konjunktivu v případě vět vyjadřujících přání je kondicionál. Záleží ovšem také na tom, jaký ekvivalent daného slovesa je zvolen. Například pro řídící sloveso *souhaiter* platí, že v případě jeho interpretace jako *přát si (aby)*, což je podle Databáze překladových ekvivalentů nejčastější lemmatický překlad francouzského *souhaiter,* je kompletivní věta v kondicionálu. Naopak indikativ je spojen s druhým nejběžnějším ekvivalentem, *doufat (že)*, což je analogické s francouzským *espérer*, které také určuje indikativ.

5.2.2. Sémantický rys „vyjádření potřeby“

Jako příkladové řídící výrazy pro vyjádření potřeby jsou zvoleny sloveso *falloir* a spojení *être nécessaire* a *être urgent*, které používá ve svých teoriích Olivier Soutet.

Falloir

Tag	Počet výskytů
VER:pres	7327
VER:subp	4690
VER:pper	326
VER:subi	94
VER:cond	46
VER:simp	19
VER:futu	6
VER:impe	2

Pro často používané sloveso *falloir* (vyskytující ve v neosobní konstrukci *il faut*) vyhledal korpus Intercorp podle očekávání velké množství výsledků. Jak vyplývá z frekvenční tabulky, nejčastějším slovesným způsobem tohoto typu souvětí by měl být přítomný indikativ. Vzhledem k počtu výsledků není možné všechny překontrolovat, nicméně po shlédnutí několika prvních stran lze konstatovat, že některé slovní tvary jsou opět špatně otagovány, a že u většiny těchto výsledků se jedná o záměnu způsobenou shodným indikativním a konjunktivním tvarem slovesa. I když se dále ve frekvenční tabulce objevují kromě konjunktivu i všechny ostatní indikativní časy, nebyl mezi nimi tentokrát nalezen jediný případ, kde by bylo sloveso kompletivní věty prokazatelně v jiném než konjunktivním tvaru.

Pro názornost bude tentokrát analyzován náhodný vzorek pěti souvětí vybraný mezi těmi příklady, ve kterých Intercorp označil přítomný čas indikativu. Vzhledem k tomu, že všechny tyto příklady obsahují ve francouzské verzi tvar slovesa, který odpovídá jak tvaru přítomného indikativu, tak konjunktivu, nebude tato skutečnost dále komentována a budeme se věnovat převážně českým překladovým řešením.

Příklad č. 1

[…] nous traitons cela comme un projet-pilote, mais il ***faut que ce projet respecte les*** *principes généralement contraignants de la procédure budgétaire après l´entrée en vigueur du traité de Lisbonne.*

Česká verze: *Přistupujeme k tomu jako k pilotnímu projektu, ten by však měl být v souladu s obecně závaznými zásadami rozpočtového procesu po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost.*

Česká verze má odlišnou strukturu souvětí, ve kterém tudíž není přítomna kompletivní věta. Stále ovšem zachovává voluntativní modalitu prostřednictvím kondicionálu.

Příklad č. 2

Maman, il ***faut que je te parle****.*

Česká verze: *Mami … Něco bych ti chtěla říct.*

Větná struktura je v češtině opět pozměněna, tentokrát na kondicionální větu jednoduchou, ve které je voluntativní modalita explicitně vyjádřena slovesem *chtít*.

Příklad č. 3

Il ***faut qu' on trouve*** *un moyen de parler.*

Česká verze: *Musíme si najít způsob jak spolu mluvit.*

Struktura francouzského souvětí v češtině opět není zachována. Kondicionál pro vyjádření voluntativní modality je zde nahrazen modálním slovesem.

Příklad č. 4

Il ***fallait que je me rassemble****, que je reste concentré.*

Česká verze: *Musel jsem se vzchopit. Soustředit se.*

Podobné řešení jako v předchozím příkladu.

Příklad č. 5

II ***faut que tu t' en ailles****.*

Česká verze: *Musíš jít!*

Zde má česká věta imperativní charakter. K vyjádření nutnosti je opět použito modální sloveso.

Être nécessaire

Tag	Počet výskytů
VER:pres	220
VER:subp	135
VER:pper	63
VER:subi	4
VER:simp	1

Toto spojení se v Intercorpu objevuje podstatně méně než předchozí výraz, struktura frekvenční tabulky je však podobná. Opět nejčastěji vyhodnocený přítomný indikativ je označen u těch sloves, jejichž indikativní a konjunktivní tvar se shodují. Vzorek pro analýzu je tentokrát vybrán mezi všemi výsledky.

Příklad č. 6

Pour déterminer s' il ***est nécessaire qu' une personne soit présente physiquement*** *à l' audience, les juridictions d' un État membre devraient tenir compte de l' ensemble des avantages qu' offrent les possibilités prévues par le règlement […].*

Česká verze: *Při posuzování otázky, zda je nezbytná fyzická přítomnost určité osoby při jednání soudu, by soudy členského státu měly zvážit všechny možnosti, které poskytuje nařízení Rady […].*

V tomto příkladu je kompletivní věta obsahující studovaný řídící výraz součástí mnohem složitějšího souvětí, v němž je její řídící věta uvozena interogativní spojkou *si*. Pro použití konjunktivu je ale stěžejní samotný výraz *il est nécessaire*. Význam tohoto spojení je zachován i v češtině, kompletivní věta je ale nahrazena nominální strukturou.

Příklad č. 7

Il ***est nécessaire que les quantités couvertes par les certificats d´importation tiennent*** *compte des demandes de certificats d' importations retirées par les importateurs.*

Česká verze: *Množství, na která se vztahují dovozní licence, zahrnou žádosti o dovozní licence stažené dovozci.*

Toto je jeden z příkladů, kdy korpus Intercorp není schopen rozpoznat, zda se v kompletivní větě jedná o indikativ nebo konjunktiv, jelikož tvary 3. osoby plurálu jsou pro tyto způsoby stejné. V českém jazyce získává toto souvětí imperativní charakter, jehož vyznění se proto od francouzské verze poněkud liší, a pro jeho vyjádření je použit budoucí čas indikativu.

Příklad č. 8

En outre, pour les allégations comparatives, il ***est nécessaire que les produits comparés*** *soient clairement identifiés pour le consommateur final.*

Česká verze: *Kromě toho je v případě srovnávacích tvrzení nutné, aby měl konečný spotřebitel možnost jasně rozpoznat, které produkty jsou srovnávány.*

Přestože jsou tyto dvě verze odlišné tím, že francouzština volí pasivní, kdežto čeština aktivní formu slovesa v kompletivní větě, jedná se v případě tohoto řídícího výrazu o ukázku analogie francouzského konjunktivu a českého kondicionálu.

Příklad č. 9

En outre, il ***est nécessaire que le G8*** *présente un plan d´action, ce qui n´a pas été fait en 2005.*

Česká verze: *Na rozdíl od roku 2005 musí navíc G8 předložit akční plán.*

Zde čeština nahrazuje kompletivní větu modálním slovesem vyjadřujícím nutnost, význam je tak v tomto úspornějším řešení zachován.

Příklad č.: 10

Il ***est nécessaire que s'unissent autour d´un m****ême objectif tous ceux qui promeuvent la réforme à la fois sur le plan de la démocratie et dans le secteur de la sécurité […].*

Česká verze: *Zastánci demokracie i reformy bezpečnostního sektoru musí prokázat důslednou jednotu úmyslu […].*

Podobně jako v předchozím příkladu zde čeština volí jednoduchou větu s použitím modálního slovesa *muset*.

Être urgent

Tag	Počet výskytů
VER:pres	24
VER:subp	22
VER:pper	2

Ze tří příkladových výrazů pro vyjádření potřeby, nutnosti, je spojení *il est urgent* nejméně používané. Všechny nalezené výsledky pochází ze zdrojů Evropského parlamentu, právních textů, případně úryvků z Presseurop (žurnalistické texty), z čehož vyplývá, že se toto spojení v běžném jazyce téměř nevyskytuje. První pozici frekvenční tabulky obsazuje indikativ, morfologické tvary těchto sloves jsou ale opět shodné s tvary konjunktivu.

Příklad č. 11

Face à cette situation préoccupante, il ***est urgent que la Commission prenne une initiative législative!***

Česká verze: *K řešení této znepokojivé situace musí Komise naléhavě přijmout legislativní opatření.*

Kompletivní věta obsahující konjunktiv je v češtině nahrazena modálním slovesem.

Příklad č. 12

Il ***est urgent que l' Union européenne entreprenne des démarches aupr****ès des autorités ougandaises et reconsidère ses engagements avec l' Ouganda si la situation devait perd urer.*

Česká verze: *Kdyby měla situace pokračovat, je nezbytné, aby Evropská unie ugandským orgánům vyjádřila své stanovisko a přehodnotila své vztahy s Ugandou*.

Zde má i česká verze podobu souvětí s kompletivní větou, a tak lze pozorovat uplatnění očekávaného schématu, kdy je francouzský konjunktiv v češtině vyjádřen kondicionálem.

Příklad č. 13

Il est essentiel de renforcer le rôle de suivi, d' orientation et de coordination de la Comission et il ***est urgent que le plan soit*** *appliqué par tous les États membres.*

Česká verze: *Je nezbytné poskytnout Komisi více pravomocí při monitorování, řízení a koordinaci a neprodleně zajistit, aby byl plán prováděn ve všech členských státech.*

Tentokrát mají obě jazykové verze souvětí stejnou strukturu a francouzský konjunktiv je v češtině vyjádřen opět pomocí kondicionálu.

Příklad č. 14

Il ***est urgent que les responsables occidentaux énonce clairement ce qu´ils savent du*** *chimique en Syrie.*

Česká verze: *Je naléhavé, aby západní představitelé jasně řekli, co vědí o chemických zbraních v Sýrii, a přestali hloubat nad tím, zda byla či nebyla překročena hranice.*

Francouzská kompletivní věta evidentně obsahuje chybu ve shodě podmětu a přísudku (*Il est urgent que les responsables occindentaux* ***énoncent***). Pokud ale pomineme tuto skutečnost, jedná se opět o ukázku analogie mezi francouzským konjunktivem a českým kondicionálem.

Příklad č. 15

Il ***est urgent que des entreprises clairvoyantes viennent se joindre au réseau de solutions*** *de développement durable.*

Česká verze: *Naléhavě potřebujeme, aby se k Síti trvale udržitelných rozvojových řešení připojily prozíravé firmy.*

Řídící výraz *il est urgent* je v češtině nahrazen aktivní formou slovesa *potřebovat*, které je samo nositelem odpovídajícího významu. Česká kompletivní věta opět obsahuje kondicionál.

Shrnutí

Jak se ukázalo, pro vyjádření potřeby je jediným užívaným slovesným způsobem ve francouzských kompletivných větách konjunktiv. Pokud je v češtině zachována struktura kompletivního souvětí, objevuje se v ní jako analogický slovesný způsob kondicionál. Zároveň ale tento jazyk často preferuje jednodušší větnou strukturu, přičemž k zachování potřebného významu užívá modálních sloves.

5.2.3. Sémantický rys „vyjádření příkazu“

Voluntativní modalita nakonec slouží k vyjádření příkazu, ovšem nikoliv pomocí slovesného způsobu imperativu, ale pomocí řídícího slovesa nesoucího sémantickou náplň příkazu a kompletivní věty. Jako příkladová slovesa tohoto významového rysu byla vybrána slovesa *ordonner*, které ve své publikaci uvádí Olivier Soutet, a *commander* s obdobným významem.

Ordonner

Tag	Počet výskytů
VER:pres	44
VER:subp	33
VER:pper	26
VER:subi	16
VER:simp	1
VER:futu	1
VER:cond	1

Podle frekvenční tabulky je nejčastějším slovesným způsobem po *ordonner* přítomný indikativ. Tyto výsledky jsou opět nejasné, a lze se domnívat, že se jedná pouze o špatný tagging. V dalších případech výsledky odpovídají očekávání, tedy teorii, že je toto sloveso následováno konjunktivem v kompletivní větě.

Soutet ve svém díle vysvětluje, že pokud má obsah kompletivní věty dostatečně preskriptivní hodnotu, je možné, aby byl konjunktiv nahrazen budoucím časem

indikativu. Této teorii odpovídá pouze jedno souvětí, které zde bude uvedeno spolu s dalšími příklady vybranými pomocí náhodného vzorku.

Příklad č. 1

Le sultan étant un tyran à l' esprit ouvert ***ordonna qu' on fit venir un*** *prêtre* ***appartenant*** *à la communauté chrétienne située hors des murs de la ville.*

Česká verze: *Sultán byl nepředpojatý despota, a tak poslal pro kněze. z křesťanské obce kousek městských zdí.*

Toto je jediný nalezený příklad, kdy kompetivní věta ve francouzské verzi obsahuje sloveso *faire* v *passé simple*, jehož tvar je podobný jako tvar konjunktivu. Vzhledem ke zdroji tohoto souvětí, jímž jsou titulky, je možné, že se jedná o chybu buď ve výběru slovesného způsobu nebo v pravopisu. Česká verze neobsahuje kompletivní větu, jelikož se jedná o důsledkové souvětí.

Příklad č. 2

[…] toutefois d'autant que le Créateur a ***ordonné que des éléments mêlés seront composés les*** *corps élémentaires […].*

České verze: *[…] v takové míře Stvořitel přikázal, aby se mísily a skládaly se v základní tělesa […].*

Budoucí čas indikativu je v kompletivní větě použit v důsledku jejího konkrétního sdělení. Popisuje slovo Stvořitele, k němuž je přistupováno jako k nezpochybnitelnému. V češtině je zachován kondicionál.

Příklad č. 3

Il a ***ordonné qu' on apporte*** *toutes les provisions.*

Česká verze: *Kázal přinést všechny potraviny.*

I když podle samotné morfologie slovesa v kompletivní větě nelze rozpoznat, zda se jedná o tvar konjunktivu nebo indikativu, domnívám se, že se jedná o konjunktiv. Česká věta nahrazuje kompletivní větu infinitivem.

Příklad č. 4

[…] les tribunaux britanniques ***aient ordonné qu' il en soit*** *supprimé.*

Česká verze: *[…] britské soudy rozhodly o jeho odstranění z tohoto seznamu.*

V tomto případě se konečně jednoznačně jedná o konjunktiv. Česká verze opět není souvětím, ale větou jednoduchou, která obsahuje nominální strukturu.

Příklad č. 5

Je vais ***ordonner qu' on l'installe.***

Česká verze: *Dám rozkaz ke zřízení té linky.*

Jelikož je řídící sloveso v budoucím čase, je jisté, že závislá věta obsahuje konjunktiv, přestože morfologicky opět tento tvar nelze odlišit od indikativu. V češtině je tentokrát vedlejší věta nahrazena neshodným přívlastkem.

Commander

Tag	Počet výskytů
VER:pres	3
VER:subi	3
VER:subp	2
VER:pper	2
VER:cond	1
VER:futu	1

Pro toto sloveso nalezl Intercorp pouze 12 výsledků, z nichž veškeré relevantní obsahují konjunktiv v kompletivní větě.

Příklad č. 6

[…]elle embrassa Balthasar par trois fois, puis ***commanda que son âne fût mené*** *à l' écurie […].*

Česká verze: *Také Baltazara třikrát políbila, kázala odvést osla do stáje […].*

Řídící sloveso ve tvaru *passé simple* je následováno konjunktivem v závislé větě. V češtině je tato věta nahrazena infinitivním slovesem.

Příklad č. 7

Jésus s' arrêta et ***commanda qu' on le lui amène****.*

Česká verze: *Ježíš se zastavil a přikázal, aby ho k němu přivedli.*

V tomto případě je konečně struktura v obou verzích souvětí obdobná. Lze tak pozorovat, že zde francouzskému konjunktivu odpovídá v češtině kondicionál.

Příklad č. 8

[…] déclare à présent et ***commande que les insurgés doivent*** *être pardonnés et libérés.*

Česká verze: *[…] prohlašuji a přikazuji, aby povstalcům bylo odpuštěno.*

Francouzský konjunktiv je v češtině opět vyjádřen kondicionálem.

Příklad č. 9

Je vais ***commander que ça n' arrive*** *pas.*

Česká verze: *Já to zlomím.*
Opět vycházím z předpokladu, že se ve francouzštině jedná o konjunktiv. Česká verze je syntakticky odlišná a neobsahuje kompletivní větu.

Příklad č. 10

La protection de la santé publique ***commande que des teneurs maximales soient fixées pour*** *les céréales brutes […].*

Česká verze: *V zájmu ochrany veřejného zdraví je nutné stanovit maximální limity pro nezpracované obiloviny […].*

Ve francouzštině je použit konjunktiv, v češtině odlišná struktura s infinitivem nahrazuje závislou větu.

Shrnutí

S tímto sémantickým rysem se téměř ve všech případech pojí konjunktiv. Jak vyplývá z uvedených příkladů, v češtině se kompletivní věta ve spojení s řídícími výrazy imperativní povahy vyskytuje méně než ve francouzštině, přičemž preferuje infinitivní případně nominální vyjádření. Pokud je ale použita vedlejší věta, je připojena spojkou *aby* a obsahuje kondicionál.

5.3. Korpusová analýza – sémantický rys „hodnocení“

Pro sémantický rys „hodnocení“ budou analyzovány řídící výrazy, které opět používá jako příklady ve své publikaci Olivier Soutet: sloveso *regretter* a dále spojení *être bon* a *être heureux.*

Être bon (il est bon)

Tag	Počet výskytů
VER:subp	95
VER:pres	49
VER:pper	23
VER:subi	2
VER:cond	1
VER:futu	1

Nejčastějším slovesným způsobem v kompletivních větách je podle frekvenční tabulky konjunktiv. Souvětí označená tagem pro kondicionál a budoucí čas nejsou relevantní. Popsané příklady jsou vybrány náhodným vzorkem mezi souvětími obsahujícími přítomný konjunktiv.

Příklad č. 1

Il est bon que le réseau soit également reponsable de la collecte et de l´échange des informations sur les migrations et l´asile.

Česká verze: *Je dobré, že síť bude odpovídat také za shromažďování a výměnu informací o přistěhovalectví a azylu.*

V tomto příkladu je francouzský konjunktiv přeložen do češtiny pomocí budoucího tvaru indikativu, se kterým koresponduje také interpretace spojky. Budoucí čas vedlejší věty není na první pohled z francouzské verze odvoditelný, ale vyžaduje ho kontext, do kterého je zasazena. Jedná se o aktuální, i když zatím neuskutečněný děj. Pro zachování stejného významu tedy v češtině není jiné východisko než použití budoucího času indikativu, jelikož přítomnost kondicionálu by pozměnila sémantickou hodnotu sdělení.

Příklad č. 2

*En outre**, il est bon que l´Assemblée puisse** influer plus largement sur les négociations internationales sur les accords internationaux.*

Česká verze: *Také si myslím, že je dobré […], že postavení této sněmovny v oblasti mezinárodních jednání týkajících se mezinárodních dohod se značně zlepší […].*

Zde je francouzský konjunktiv opět přeložen do češtiny pomocí budoucího tvaru indikativu. Z kontextu daného souvětí vyplývá, že je sdělení výhledem do budoucna, můžeme se tedy domnívat, že pokud by řídící výraz *il est bon* nevyžadoval přítomnost konjunktivu, byl by i ve francouzské verzi použit budoucí tvar indikativu. Jelikož budoucí konjunktiv ve francouzštině neexistuje, je jediným východiskem konjunktiv přítomný.

Příklad č. 3

***Il serait bon que le Conseil puisse nous dire** après le sommet: nous sommes conscients des lacunes et des erreurs, nous savons où nous avons échoué et nous compr enons les limites du traité.*

Česká verze: *Bylo by dobré, kdyby nám Rada po summitu mohla říci: Jsme si vědomi mezer a chyb, víme, kde jsme neuspěli a vnímáme omezení Smlouvy*.

Tento příklad, ve kterém je v české verzi použit kondicionál jak v hlavní, tak ve vedlejší větě, odpovídá tvrzení, že kondicionál spojený se spojkou *kdyby*, může být použit ve větě vedlejší pouze v případě, kdy je obsažen i ve větě hlavní. Ta je přitom analogická

s francouzskou řídící větou, ve které je podmiňovací způsob také přítomen. Zde můžeme pozorovat odlišná fungování obou jazyků, jelikož ve francouzském souvětí přítomnost kondicionálu v hlavní větě nijak neovlivňuje slovesný způsob věty vedlejší.

Příklad č. 4

Madame la Présidente, ***il est bon que nous ayons*** *à nouveau ce débat.*

Česká verze: *Paní předsedající, je dobře, že znovu diskutujeme o Haiti.*

Toto souvětí je díky své přehledné struktuře názornou ukázkou toho, jak francouzština spojuje konjunktiv s řídícími výrazy vyjadřujícími hodnocení. Čeština k takové struktuře přistupuje jako ke klasické oznamovací větě a používá proto nejběžnější nepříznakový indikativ.

Příklad č. 5

C' est pourquoi ***il est bon que notre mode opératoire soit toujours ouvert*** *à* ***la discussion et que*** *nous nous remettions en question.*

Česká verze: *Právě proto je správné, aby byl náš modus operandi vždy otevřen diskuzi a abychom si vždy kladli otázky o správnosti našeho konání*.

Pokud se podíváme na české souvětí, jedná se vzhledem ke spojovacímu výrazu a slovesnému způsobu o aktuální, ale nerealizovanou skutečnost. Jednalo-li by se o realizovaný děj, musela by vedlejší věta obsahovat indikativ ve spojení se spojkou *že*. Naproti tomu forma francouzského souvětí (i jeho kontext) vypovídá o realitě obsahu kompletivní věty, pokud by se nejednalo o skutečnost, můžeme se domnívat, že by řídící věta obsahovala kondicionál. Tento příklad tedy neodpovídá běžné analogii těchto typů souvětí, kdy francouzský konjunktiv odpovídá českému indikativu. Zřejmě tedy hrají roli i další skutečnosti, zde to může být například celkové vyznění prohlášení a také volba řídícího výrazu *je správné,* který v kontrastu s výrazem *je dobré* může více inklinovat právě kondicionálu, aniž by musel nutně vyjadřovat doporučení, jako by tomu bylo v případě souvětí *Je dobré, aby byl náš modus operandi vždy otevřen diskuzi*, které zároveň samo upřednostňuje kondicionál i v hlavní větě.

Regretter

Tag	Počet výskytů
VER:subp	361
VER:pper	151
VER:pres	64
VER:subi	24
VER:futu	1

Aktivní a pasivní forma konjunktivu je opět vyhodnocena jako nejčastější způsob v těchto kompletivních větách. Bylo nalezeno jediné souvětí, které obsahuje indikativ, a to v budoucím čase.

Příklad č. 6

Je me félicite du fait que la nouvelle directive 2009/48/CE relative à la sécurité des joue ts entrera en vigueur en 2011, même si l' on peut ***regretter qu' elle ne sera pas encore d´application pour la période de*** *de Noël 2010, […].*

Česká verze: *Vítám skutečnost, že nová směrnice 2009/48/ES o bezpečnosti hraček vstoupí v platnost v roce 2011, přestože je škoda, že nebude platit v předvánočním období příštího roku […].*

Řídící výraz *regretter* je zde vyjádřen infinitivně ve spojení s modálním slovesem, což by mohlo být důvodem, proč v kompletivní větě, která navíc popisuje děj budoucí, není standardně použit konjunktiv. V češtině je také použit indikativ.

Příklad č. 7

Je ***regrette que la Charte ait été incorporée au traité sous a forme d´une annexe,*** *plutôt que dans le corps du traité […].*

Česká verze: *Je mi líto, že byla listina zapracována ve formě přílohy a neobjevuje se v normativní části Smlouvy […].*

Tato typická konjunktivní struktura je v češtině vyjádřena pomocí indikativu. Použití kondicionálu zde není možné, jelikož se jedná o již zrealizovaný děj.

Příklad č. 8

[…] je ***regrette qu' il ait fallu*** *un arrêt* ***de la Cour de justice pour que l´on accorde davantage*** *d' attention aux droits du citoyen en la matière.*

Česká verze: *Zároveň však lituji, že zvýšená pozornost věnovaná právům občanů souvisejících se zdravím byla pouze výsledkem rozsudku Soudního dvora.*

Minulý kondicionál francouzské kompletivní věty je v češtině opět vyjádřen indikativem.

Příklad č. 9

Je vous remercie, Madame Yade, de votre présence à ce débat, et je ***regrette que la Commission ne soit*** *pas présente elle aussi.*

Česká verze: *Děkuji vám, paní Yadeová, že se účastníte této rozpravy, a lituji, že zde není přítomna i Komise.*

Stejný případ.

Příklad č. 10

Il a également ***regretté que Londres n' ait pas pris soin de répondre au protestations*** *émises par Washington contre cette libération […].*

Česká verze: *Dále se vyjádřil, že je politováníhodné, že se Westminister nezabýval těmito problémy dříve.*

V tomto případě je větná struktura českého souvětí odlišná od francouzské verze, opět je ovšem použit indikativ.

Être heureux

Tag	Počet výskytů
VER:subp	64
VER:pper	34

VER:přes	17
VER:subi	8
VER:simp	1

Podle očekávání výsledky v korpusu potvrdily, že tento řídící výraz určuje v kompletivní větě přítomnost konjunktivu. Z celkových 124 souvětí zůstaly po vyloučení nepoužitelných a sporných případů pouze 2 výjimky, z nichž jedna obsahuje sloveso v *passé simple* a druhá v *passé composé*.

Příklad č. 11

Il ***était heureux qu' il n' en fut pas ainsi, mais il en était, à sa propre surprise,*** *un peu vexé.*

Česká verze: *Byl teď rád, že tomu tak není, ale zároveň kupodivu i trochu dotčen*.

Morfologicky odpovídá tvar slovesa ve francouzské kompletivní větě *passé simple.* Jako v několika předchozích případech se ovšem může jednat o gramatickou či pravopisnou chybu. V češtině je použit indikativ.

Příklad č. 12

Ainsi, même si j' ai vomi, j' ***étais heureux que mon père a eu.. moi*** *à la caserne de pompiers.*

Česká verze: *Ačkoliv jsem to zvrátil, byl jsem rád, že mě táta do hasičárny vzal.*

Volba *passé composé* jako slovesného způsobu ve francouzském souvětí je ojedinělým případem. Vzhledem ke zdroji, kterým jsou tentokrát titulky, se lze domnívat, že se jedná o gramatickou chybu, tedy použití indikativního minulého času je nesprávné. V českém souvětí je opět přítomen indikativ.

Příklad č. 13

Je *voudrais également dire, […] qu' il devrait* ***être heureux qu´ils n´y aient pas totalement réussi*** *[…].*

Česká verze: *[…] bych mohl také říci, že by měl být rád, že se jim to nepovedlo úplně […].*

I přesto, že je zde infinitivní tvar řídícího výrazu *être heureux* součástí struktury s modálním slovesem, nemá tato skutečnost vliv na slovesný způsob kompletivní věty, kterým je tedy konjunktiv. V české větě je stejný obsah vyjádřen indikativem a tyto dva způsoby jsou v tomto případě ekvivalentní.

Příklad č. 14

On tenait à vous dire à quel point on ***est heureux que Scott fasse finalement partie de notre clan.***

České verze: *A proto jsme nesmírně šťastní, že Scott se stane součástí našeho klanu.*

Francouzské souvětí opět typicky obsahuje konjunktiv v kompletivní větě. České naopak znovu využívá indikativu. Z dostupného úryvku nelze bohužel rozpoznat, zda kontextu opravdu odpovídá použití budoucího tvaru indikativu, bez dalšího upřesnění může být obsah kompletivní věty ve francouzské verzi v přítomnosti, ale také v budoucnosti, jelikož francouzština nepoužívá budoucí tvar konjunktivu.

Příklad č. 15

Néanmoins, il ***est heureux que je n' aie*** *pas à parler bulgare.*

Česká verze: *Je nicméně milé, že zde nemusím mluvit bulharsky.*

V tomto příkladu nabývá řídící výraz trochu odlišného významu, jelikož je použit v neosobní formě, čímž se podobá spojení typu *il est bon*. V kompletivní větě je i tak použit konjunktiv, v češtině vyjádřený indikativem.

Shrnutí

Analýza prokázala, že pro souvětí, jejichž věta řídící nese význam hodnocení, platí přítomnost konjunktivního tvaru sloves v závislé větě kompletivní. Vzhledem k počtu respondentů nepovažuji zobrazené výjimky za ukazatele, které by tuto skutečnost popíraly. Zároveň bylo prokázáno, že v českém jazyce neobsahují tyto věty žádné zvláštní

vyjadřovací prostředky, které by je jako ve francouzštině odlišovaly od indikativních vět. Indikativ tak zůstává jejich slovesným způsobem.

5.4. Korpusová analýza – sémantické rysy „pravděpodobnost“ a „možnost“

Cílem korpusové analýzy je zkoumat, zda kompletivní věty rozvíjející řídící výraz s významem pravděpodobnosti obsahují kromě běžného indikativu také konjunktiv, jak tvrdí Olivier Soutet. U souvětí vyjadřujících možnost by měl být naopak podle autora používán zejména druhý ze slovesných způsobů.

Pro oba významové rysy budou opět zvoleny výrazy, které O. Soutet ve svém díle zmiňuje: *être probable* pro pravděpodobnost a *être possible* a *il se peut que* pro možnost.

Être probable

Tag	Počet výskytů
VER:futu	101
VER:pres	76
VER:pper	51
VER:subp	36
VER:cond	28
VER:simp	5
VER:subi	2

I když jsou podle korpusových výsledků nejčastěji přítomny v těchto kompletivních větách různé tvary indikativu, přeci jen je zde i poměrně významné zastoupení sloves v konjunktivu. Pro ukázku zde budou uvedeny příklady obsahující oba slovesné způsoby.

Příklad č. 1

*Il **est probable que Vladimir Poutine soit allé se coucher hier soir avec un sourire jusqu´aux** oreilles.*

Česká verze: *Vladimír Putin včera nejspíš usínal s blaženým úsměvem na rtech.*

Příklad použití minulého tvaru konjunktivu ve spojení s řídícím výrazem *être probable.* V češtině se nejedná o souvětí a je zde použit minulý indikativní čas. Sémantická nuance, která odděluje jistotu od pravděpodobnosti je vyjádřena lexikálně pomocí výrazu *nejspíš*.

Příklad č. 2

Tu sais qu' il ***est probable que je ne revienne*** *jamais?*

Česká verze: *Víš, že sem už nikdy nemusím přijít?*

V tomto francouzském souvětí by se dala přítomnost konjunktivu vysvětlit hypotetickým charakterem děje, který vyjadřuje. V češtině je větná struktura odlišná a není zde přítomen výraz odpovídající francouzskému *probable*, ani vedlejší věta, která by ho rozvíjela. Slovesná konstrukce ale obsahuje modální sloveso, které pomáhá odlišit význam od prostého konstatování a tím vyjádřit jeho hypotetičnost.

Příklad č. 3

Il ***est probable que ces prix restent*** *élevés dans les années à venir.*

Česká verze: *Ceny pohonných hmot v následujících letech pravděpodobně zůstanou vysoké.*

Morfologie slovesa v kompletivní větě neumožňuje rozlišit, zda se jedná o indikativ nebo konjunktiv. Díky kontextu budoucnosti lze ovšem určit, že se jedná pravděpodobně o druhý ze způsobů. V české verzi je použit budoucí čas indikativu a pravděpodobnost je opět vyjádřena lexikálně.

Příklad č. 4

Il ***est probable que le régime tentera de contrer cette éruption de nationalisme tout en*** *conservant sa puissante rhétorique étatique.*

Česká verze: *Je pravděpodobné, že se pokusí tomuto vzplanutí nacionalismu čelit a současně si udržet svou silnou etatistickou rétoriku.*

Tentokrát je struktura obou verzí souvětí shodná, obě obsahují budoucí tvar indikativu.

Příklad č. 5

*Il **est probable que les USA accepteront de financer un tiers des 5 illiards de dollars si le reste** du monde fournit le reste.*

Česká verze: *Zdá se pravděpodobné, že americká vláda bude souhlasit s tím, že přispěje třetinou z požadovaných pěti miliard, pokud zbylou část zajistí zbytek světa.*

Opět shodná struktura souvětí obsahujícího v kompletivní větě budoucí čas.

Être possible

Tag	Počet výskytů
VER:subp	193
VER:pres	189
VER:pper	96
VER:subi	9
VER:futu	6
VER:cond	4
VER:simp	2

Pro tento řídící výraz je podle výsledků nejčastějším slovesným způsobem konjunktiv, což odpovídá teoretickému tvrzení. Přesto bylo nalezeno několik výjimek a samozřejmě také mnoho případů, kdy nelze s jistotou posoudit, zda se jedná o konjunktiv nebo indikativ. Velké množství indikativních výsledků také není relevantní, jelikož se toto spojení velmi často objevuje jako součást podmínkové větné struktury typu *cela n´est pas possible que si,* ve které je nutná přítomnost indikativu.

Příklad č. 6

*En effet, de nombreux mastodontes numériques n' existaient pas il y a à peine une dizaine d' années et il **est possible qu' ils n' existeront** plus d' ici dix ans.*

Česká verze: *Mnohé digitální kolosy před deseti lety ještě neexistovaly a je možné, že za dalších deset už zase existovat nebudou.*

V tomto souvětí je potřeba vyjádřit děj budoucí, k čemuž je proto použit budoucí tvar indikativu. V češtině je zvolen stejný postup.

Příklad č. 7

Si nous étions moins hantés par le souvenir des compromissions avec le régime nazi, et du génocide qui s' ensuivit, il ***est possible que nous serions moins préoccupés par les droits de*** *l' homme que nous ne le sommes.*

Česká verze: *Kdyby nás tak silně nepronásledovaly vzpomínky na appeasement nacistického režimu a následnou genocidu, lidé by se možná lidskými právy tolik nezaobírali.*

Zde je v kompletivní větě použit kondicionál. Jeho přítomnost lze ale vysvětlit tak, že řídící výraz *il et possible* je vložen do nadřazené struktury podmínkového souvětí, ve kterém má být podle pravidel souslednosti časové použit právě kondicionál. V češtině je struktura zjednodušena, podmínkové souvětí neobsahuje kompletivní větu a řídící výraz je nahrazen příslovcem *možná.*

Příklad č. 8

Mais il ***est possible que ce fut le pésage de l´epidémie qui suivit presque*** *aussitôt à Paris, dans toute la France et ailleurs.*

Česká verze: *Ale je možné, že to byla předzvěst epidemie, která vzápětí nato přišla do Paříže, do celé Francie i jinam.*

Intercorp vyhodnotil sloveso v kompletivní větě jako *passé simple*. V tomto případě se pravděpodobně nejedná o záměnu tvaru za *imparfait du subjonctif*, jelikož podle gramatických pravidel by zde nemohl být použit. Proto se zřejmě tento čas použit záměrně za účelem vyjádření děje v minulosti. V češtině je struktura zachována, stejně tak minulý čas indikativu v kompletivní větě.

Příklad č. 9

Il ***est possible que Bush ait lu ves rapports, mais ils dépassaient ses capacités*** *intellectuelles de compréhension.*

Česká verze: *Je možné, že Bush tyto zprávy četl, ale přesahovaly hranice jeho chápání.*

V tomto případě je struktura obou verzí shodná. Ve francouzštině je ve spojení s řídícím výrazem použit konjunktiv. Čeština se spojkou že musí použít indikativ.

Příklad č. 10

*Il **est possible qu'elle soit** montée à bord d´un de ces bateaux **à** touristes plus tôt dans la journée.*

***Česká verze:** Mohla odplout na jedné z turistických lodí.*

Francouzská kompletivní věta obsahuje konjunktiv. V české verzi je věta jednoduchá v jejímž predikátu se nachází modální sloveso.

Il se peut que

Tag	Počet výskytů
VER:subp	321
VER:pres	165
VER:pper	84
VER:subi	24
VER:simp	2
VER:cond	2
VER:futu	1

Stejně jako u předchozího analyzovaného výrazu je i u *Il se peut que* nejčastějším způsobem v kompletivních větách konjunktiv. I zde ovšem Intercorp vyhledal několik výjimek.

Příklad č.11

*J' aimerais lui demander ce qu' il voit, mais je ne sais pas lui parler, il **se peut que j´ai peur de lui.***

Česká verze: *I bych se ho rád zeptal, co vidí, ale neumím s ním mluvit, možná se ho bojím.*

Tento příklad je jednou z výjimek, kdy je ve francouzském souvětí v kompletivní větě použit indikativ. Tento jev zde nelze pokládat za důsledek složité struktury souvětí nebo vlivu gramatických pravidel jako je například souslednost časová. Lze tak pozorovat, že hranice mezi použitím konjunktivu a indikativu v případě sémantického rysu možnosti není pevně stanovena. V češtině je struktura věty odlišná, řídící výraz je nahrazen příslovcem a následuje ho indikativní sloveso.

Příklad č. 12

Peut-être que si je n´avais pas ressenti tant de regrets d´avoir perdu Andy ou si je n´avais pas été hérissée par son étonnement d' avoir été arrêtée alors qu' elle était juge, il ***se peut que je n´aurais pas dit comme*** *je l' ai fait.*

Česká verze: *Snad kdyby nebyla tak rozvalená; snad kdyby řekla „s dovolením "; snad kdyby mi tak nebylo líto ztráty Andy; snad kdyby mě tak nenaježilo její ohromení, že ji soudcovství neochránilo před kriminálem; takhle jsem řekla: […].*

Zde se opět jedná o příklad, kdy je řídící výraz vložen do komplexní větné struktury, která se tak stává nadřazenou dané kompletivní větě, a tím je zachován slovesný způsob, jaký tato podmínková struktura vyžaduje, tedy minulý kondicionál. V české verzi je tato část souvětí zcela pozměněna a nelze tak zkoumat případnou analogii slovesných způsobů.

Příklad č. 13

Il ***se peut que ce ne sera*** *pas la meilleure nouvelle pour tous, mais, moi, j' y crois.*

Česká verze: *To nemusí být pro každého nejlepší zpráva, ale já v ni věřím.*

Budoucí děj ve francouzské verzi souvětí zůstává vyjádřen budoucím indikativem. V češtině je místo kompletivní věty použito vyjádření pomocí negativního tvaru modálního slovesa *muset.*

Příklad č. 14

Selon Dave qui travaille à la KRDA, il ***se peut que le signal ne provienne*** *que d´un seul endroit.*

Česká verze: *Dave pracuje v KRDA. Možná už signál našel.*

Francouzské souvětí obsahuje konjunktiv. V češtině je opět možnost vyjádřena příslovcem ve větě jednoduché.

Příklad č. 15

*Il **se pourrait qu' il soit** un grand fan de Björk.*

Česká verze: *Možná je velký fanoušek Björk.*

Řídící tvar francouzského souvětí je tentokrát ve tvaru kondicionálu, což ovšem nemá vliv na konjunktiv v závislé větě kompletivní. V češtině se opět jedná o indikativní větu jednoduchou ve spojení s příslovcem.

Shrnutí

Jak vyplývá z uvedeného rozboru, i když lze ve francouzštině pozorovat určité preference týkající se volby slovesného způsobu pro kompletivní věty závislé na řídících výrazech vyjadřujících pravděpodobnost a možnost, není zde žádná pevně stanovená hranice, která by určovala, kdy je který způsob vhodnější. Pro český jazyk se zdá být přirozenější použití jednoduchých indikativních vět, ve kterých je příslušná sémantická hodnota vyjádřena adverbiem či modálním slovesem.

5.5. Korpusová analýza – sémantické rysy „odmítnutí, popření, pochyby“

Podle teorie by měla slovesa vyjadřující některou z těchto sémantických hodnot určovat jako způsob rozvíjející kompletivní věty konjunktiv. Výjimku může představovat sloveso ve významu popření, jak bude ukázáno níže. Co se týče češtiny, vycházíme z předpokladu, že tento jazyk nepřiznává takovému typu souvětí žádnou specifickou hodnotu, a tedy jej vyjadřuje indikativně. Jako příkladová budou použita slovesa nesoucí přímo jednotlivé významy: *refuser, nier* a *douter*.

Refuser

Tag	Počet výskytů
VER:pres	100
VER:subp	62
VER:pper	17
VER:subi	5
VER:cond	1

Nejčastěji vyhodnoceným způsobem je opět indikativ. Mezi obdrženými výsledky označenými tagem VER:pres (přítomný indikativ), se ovšem například několikrát objevuje sloveso *aller* ve tvaru konjunktivu (např. *Je refuse que tu t' en ailles.*), což dokazuje nevěrohodnost tagování v oblasti slovesných časů a způsobů. Jinak ovšem nevyhodnotil korpus žádné výjimky, kdy by opravdu indikativ nahradil konjunktiv v kompletivní větě.

Příklad č. 1

*Et je **refuse que tu ailles et viennes** dans la vie de Max.*

Česká verze: *A nechci, abys stále přicházel a odcházel z Maxova života.*

Řídící sloveso *refuser*, které ve francouzštině určuje konjunktiv, je zde přeloženo do češtiny tak, že se stává nositelem významu voluntativní modality, a tedy je rozvito pomocí spojky *aby* s kondicionální kompletivní větou.

Příklad č. 2

*Je **refuse qu' on m' examine!***

Česká verze: *Nikdo mě nebude pozorovat.*

Zde je česká verze věty přetvořena v jednoduchou větu imperativního charakteru, který je vyjádřen pomocí budoucího indikativu.

Příklad č. 3

*Professeur à l' Université, tu **refuses qu' on la dévaste**.*

Česká verze: *Jsi profesorka na fakultě. Nechceš, aby tu budovu zdemolovali.*

Jedná se o podobné schéma jako v prvním příkladu. V případě voluntativní modality francouzskému konjunktivu odpovídá český kondicionál.

Příklad č. 4

*Je **refuse que tu t' en ailles.** Non, pas en solo.*

Česká verze: *Jo, j-já nechci, abys… Nechci, abys zpívala solo.*

Podobný případ.

Příklad č. 5

*Je comprends que Pancho Villa **refuse qu' on voie sa soeur** Mariana se faire violer par les Federales.*

Česká verze: *Rozumím, že Pancho Villa nechce, aby celý svět viděl, jak vojáci znásilňují jeho sestru Marianu.*

Podobný případ.

Nier

Tag	Počet výskytů
VER:pres	93
VER:pper	26
VER:subp	14
VER:subi	5
VER:simp	2
VER:futu	2
VER:cond	2

Výsledná souvětí obsahující řídícího sloveso *nier* poukázala na následující zajímavé jevy. Toto sloveso se nejčastěji objevuje v negativním spojení typu *on ne peut pas nier*. V takových případech pak kompletivní věta obsahuje indikativní tvar slovesa, ať už se jedná o přítomný, minulý, budoucí čas či kondicionál. Zároveň v případě tohoto slovesa hraje významnou roli způsob, jakým je přistupováno k pravdivosti obsahu kompletivní věty, na což ve své analýze upozorňoval Olivier Soutet. Tedy, pokud je někým tento obsah považován za pravdivý, je v kompletivní větě vyjádřen indikativem. Z těchto důvodů jsou ve výsledné frekvenční tabulce zastoupeny oba slovesné způsoby, přestože indikativ výrazně převažuje.

Příklad č. 6

*Pouvez – vous **nier que vous avez martyrisé** ces deux malheureux?*

Česká verze: *Jste schopen popřít, že jste ty dva nešťastníky týral?*

Z kontextu vyplývá, že osoba oslovená tímto dotazem čelí obvinění vyjádřenému v kompletivní větě. K jejímu obsahu je tedy obviňující stranou přistupováno jako k realitě (podle Soutetova pojetí by tato strana přebírala enunciační odpovědnost), a může být proto vyjádřena indikativem. Čeština také zachovává indikativ.

Příklad č. 7

*Je ne peux pas **nier que je connais** Helena.*

Česká verze: *Helenu nemůžu popřít, že znám.*

Negativním spojením je vlastně vyjádřena pravdivost obsahu kompletivní věty, proto obsahuje indikativ jak ve francouzské, tak v české verzi.

Příklad č. 8

*Je n' entends pas **nier que des erreurs ont été commises par l´Occident et par le président** géorgien Mikheil Saakashvili […].*

Česká verze: *Nechci popírat, že Západ a gruzínský prezident Michail Saakašvili učinili chyby […].*

Ze spojení opět vyplývá, že se ve skutečnosti jedná o opak popření obsahu kompletivní věty, ke kterému je tedy přistupováno jako k pravdivému a je vyjádřen indikativem. Stejně je tomu i v českém příkladu.

Příklad č. 9

Mon problème, avec votre intervention, c' est que vous ***niez qu' il y a*** *un problème.*

Česká verze: *S vaším projevem mám ten problém, že vy existenci problému popíráte.*

K objasnění použití indikativu v této kompletivní větě slouží samotný kontext výpovědi, ze kterého vyplývá, že jedna ze zúčastněných stran opět přistupuje k obsahu závislé věty jako k pravdivému. V češtině je kompletivní věta nahrazena substantivem.

Příklad č. 10

Aujourd'hui, son avocat a ***nié que cette information vienne de lui ou de son autre avocat.***

Česká verze: *Její právník odmítl, že by informace o šatech byly zveřejněny jím nebo dalším jejím právníkem.*

Zde se konečně jedná o případ popření dané situace, kdy řídící sloveso následuje kompletivní věta obsahující konjunktiv. Její obsah zůstává v hypotetické rovině, což je i v české verzi vyjádřeno nikoli indikativem, ale kondicionálem. Tento postup dodává souvětí sémantický obsah pochyb, což odpovídá danému kontextu.

Douter

Tag	Počet výskytů
VER:subp	267
VER:pres	166
VER:pper	102
VER:cond	69
VER:subi	20

VER:futu	20
VER:simp	7

Sloveso *douter* se v korpusu objevuje nejčastěji v souvětích s konjunktivní kompletivní větou, což u tohoto slovesa vyjadřujícího pochybnost odpovídá teoretickým závěrům. Analýza ale také ukázala, že pokud se toto sloveso vyskytuje ve zvratné podobě, což pozměňuje jeho význam, pojí se s indikativem. V několika příkladech se také objevuje indikativ v budoucím tvaru, v kondicionálu nebo v *passé simple*.

Příklad č. 11

*Je **doute que ce fut ta promesse de la garder prisonnier jusqu´à ce qu´il finisse son travail.***

Česká verze: *Předpokládám, že to nebyl tvůj příslib, že ho tady budeš věznit, dokud nedokončí práci.*

Kontext slovesa v tomto souvětí neobsahuje žádné z výše uvedených znaků, které by ovlivňovaly volbu slovesného způsob ve prospěch indikativu. V tomto případě navíc nelze uvažovat o záměně slovesného tvaru za *imparfait du subjonctif*, jelikož věta hlavní je v přítomnosti. Proto lze použití indikativního *passé simple* označit za výjimku, která je pravděpodobně způsobena potřebou vyjádřit dokonavost minulého děje. Sémantická náplň české verze je poněkud odlišná. Místo slovesa vyjadřujícího pochyby je použito sloveso *předpokládat*, které se významově přibližuje jistotě, čemuž indikativ jako slovesný způsob odpovídá.

Příklad č. 12

*L' Europe a déclaré une réussite mais je **doute que l' Afrique fasse de** même, en particulier les hommes et les femmes qui luttent contre des régimes oppressifs et kleptomanes.*

Česká verze: *Evropa hlásí úspěch, ale je nejisté, zda Afrika udělá to samé, zejména ti muži a ženy, kteří bojují s utlačovatelskými a kleptomanskými režimy.*

Ve francouzské verzi se jedná o typické použití slovesa *douter* ve spojení s konjunktivem v kompletivní větě. V češtině je struktura pozměněna přítomností nepřímého dotazu obsahujícího indikativ, který je pro češtinu v takových případech přirozenější než kondicionál vyžadující přítomnost podmínky.

Příklad č. 13

*Je **doute qu' ils seront** encore mes professeurs dans quelques mois.*

Česká verze: *Není to tak, že to budou moji učitelé několik měsíců?*

Obsah kompletivní věty vyjadřuje děj budoucí, ovšem budoucí konjunktiv ve francouzštině neexistuje. Právě tak se dá pravděpodobně vysvětlit jeho nahrazení budoucím indikativem. Povaha souvětí v české verzi je odlišná od francouzské a celkově se jedná o větu interogativní s budoucím indikativem.

Příklad č. 14

*Je me **doutais que le commodore ferait** sa demande, mais je n' y étais pas préparée.*

Česká verze: *Tušila jsem, že mě komodor Norrington požádá o ruku, ale nebyla jsem na to vůbec připravená*.

Zvratná podoba slovesa *douter* způsobuje, že je v kompletivní větě místo konjunktivu použit indikativní způsob, konkrétně kondicionál. Významově mu odpovídá právě české *tušit* inklinující k indikativu.

Příklad č. 15

*Son caractère est tel que je **doute qu' il puisse** rendre quelqu'un heureux.*

Česká verze: *Jeho charakter a temperament jsou tak výstřední, že pochybuji … že by s ním kdo byl šťastný.*

Ve spojení s indikativním tvarem řídícího slovesa pochybnosti je v tomto francouzském souvětí použit konjunktiv. V české verzi je jediným možným slovesným způsobem pro zachování stejného významu kondicionál. Pokud by byl ovšem zvolen překlad s modálním slovesem odpovídající doslovně francouzské větě, bylo by eventuelně možné použít oba dva způsoby: *Pochybuji, že by mohl někoho udělat šťastným*. x *Pochybuji, že*

může udělat někoho šťastným. Modální sloveso tedy významově podléhá změně slovesného způsobu méně než ostatní slovesa.

Shrnutí

Převažujícím způsobem pro právě zkoumané sémantické rysy je konjunktiv. Pokud je ale některé ze řídících sloves součástí struktury, která sémantickou hodnotu pozměňuje, může se i slovesný způsob změnit na indikativ. To platí zejména u spojení, která význam slovesa negují, jako je tomu v případě *nier*. Tomuto jevu se bude podrobněji věnovat následující část. Čeština přistupuje k vyjádření těchto spojení následovně. Sloveso *refuser* nejčastěji interpretuje jako projev vůle, záměru, což má za následek použití kondicionálu. Z analýzy dalších dvou sloves pak vyplývá, že volba způsobu v českém jazyce závisí na konkrétní struktuře dané věty, přičemž převládá indikativ. Jak již bylo zmíněno, v některých větách, kdy je sémantický rozdíl mezi indikativem a kondicionálem jen nepatrný, může tato volba záviset na intuitivním vnímání jazyka.

5.6. Korpusová analýza – vztah mezi záporem slovesa a slovesným způsobem

Pro analýzu vlivu záporu řídícího výrazu na slovesný způsob v kompletivních větách budou použita slovesa *douter* (rozbor pozitivního tvaru byl představen v předchozí části) a *penser*, které je jedno z nejběžněji používaných sloves vůbec, a jehož negativní tvar zbavuje mluvčího enunciační odpovědnosti, čímž způsobuje změnu slovesného způsobu v kompletivní větě na konjunktiv. Pro zajímavost bude u tohoto slovesa uvedena frekvenční tabulka výskytů slovesných způsobů u pozitivní i negativní formy slovesa, příklady ovšem budou analyzovány pouze záporného tvaru.

Ne pas douter

Tag	Počet výskytů
VER:futu	37
VER:pres	27

VER:pper	25
VER:subp	20
VER:cond	18
VER:subi	8
VER:simp	2

Podle obecných pravidel je slovesným způsobem v kompletivní větě v případě negativní formy slovesa *douter* jako řídícího výrazu indikativ. O. Soutet ale uvádí, že jsou možné oba způsoby, čemuž odpovídá výsledná frekvenční tabulka Intercorpu.

Příklad č. 1

Une fois que toutes les preuves seront réunies, elle sera arrêtée, et je ne ***doute pas qu' elle soit*** *condamnée à mort.*

Česká verze: *Jakmile budou všechny důkazy pohromadě, bude zatčena a bezpochyby dostane trest smrti.*

V tomto příkladu by i vzhledem ke kontextu budoucnosti mohl být v kompletivní větě použit indikativ. Přesto je zde ale konjunktiv a samotný řídící výraz je tedy v tomto případě navzdory negativnímu tvaru rozhodující. V češtině není zachována kompletivní část souvětí, význam je vyjádřen příslovcem *bezpochyby* a použit je indikativ.

Příklad č. 2

[…] ne ***doute pas qu' il continuera*** *à le respecter à l' avenir.*

Česká verze: *[…] dále věří, že tento závazek bude v budoucnu dodržován.*

Tento příklad naopak obsahuje v kompletivní větě budoucí tvar indikativu, který je zachován i v českém souvětí.

Příklad č. 3

Ailleurs, tu devrais passer devant des commissions issues du Saint-Office et je ne ***doute pas que tu serais pris*** *en défaut.*

Česká verze: *Jinde bys musel před komisi svaté inkvizice, a ti už by tě jistě načapali při nějaké chybě.*

Tato francouzská verze souvětí obsahuje v kompletivní větě kondicionál vyjadřující hypotetičnost děje, která je dána už podmiňovacím způsobem ve větě řídící. Stejné schéma je zachováno i v češtině, i když je struktura druhé věty odlišná a nejedná se ani o kompletivní souvětí.

Příklad č. 4

Pour ce qui concerne les APE, je ne ***doute pas que j' aurai*** *à répondre à ces questions – là à la suite de vos interventions.*

Česká verze: *Pokud jde o dohody o hospodářském partnerství, nepochybují, že budu muset odpovídat na otázky týkající se této záležitosti po vašich vystoupeních.*

V obou verzích tohoto souvětí obsahuje kompletivní věta budoucí čas indikativu.

Příklad č. 5

Je ne ***doute pas que vous êtes*** *devenus de fins tireurs en chassant.*

Česká verze: *Nepochybuji, že řada z vás skolí jelena jedinou ranou.*

Toto souvětí odpovídá schématu, jaké bychom v takové větě očekávali. Kompletivní věta obou verzí obsahuje indikativ.

Penser

Tag	Počet výskytů
VER:pres	15482
VER:cond	4244
VER:pper	3229
VER:futu	1361
VER:subi	150
VER:sub	129

VER:simp	89

Naprostá většina nalezených příkladů obsahuje indikativ. Mezi těmi větami, které podle tabulky obsahují konjunktiv nalézáme například interogativní věty, případně řídící sloveso v infinitním tvaru, kterému je nadřazeno jiné spojení určující hlavní sémantickou povahu sdělení. Celkově tedy lze konstatovat, že se sloveso *penser* samo o sobě pojí s indikativem.

Ne pas penser

Tag	Počet výskytů
VER:supb	723
VER:pres	504
VER:cond	447
VER:pper	258
VER:futu	158
VER:subi	25

Tato tabulka ukazuje frekvenci výskytů jednotlivých slovesných způsobů pro negativní tvar tohoto řídícího slovesa. Podle očekávání se na prvním místě této tabulky nachází konjunktiv. Velkou část ale také tvoří souvětí obsahující kondicionál, a nakonec i další indikativní tvary.

Příklad č. 6

Je l' avais en fait déjà reçue par écrit ce matin parce que la présidence ne ***pensait pas que nous irions*** *jusqu' à la question n 10.*

Česká verze: *Ve skutečnosti jsem ji obdržela dnes již dříve písemně, protože se předpokládalo, že se k otázce č. 10 nedostaneme.*

Ve francouzské kompletivní větě může být přítomnost kondicionálu vysvětlena tak, že podléhá pravidlům souslednosti časové, podle kterých je nutné k vyjádření budoucího děje v rámci souvětí zasazeného do minulosti použít podmiňovací způsob. Navíc, celé

souvětí popisuje minulost, a tedy k ději kompletivní věty, ač navazujícímu na daný řídící výraz, již ve skutečnosti navzdory předpokladu došlo. Česká věta je konstruována odlišně. Neplatí zde stejná pravidla souslednosti časové jako ve francouzštině a je použit budoucí čas. V obou verzích je ale implicitně vyjádřena aktuálnost děje kompletivní věty.

Příklad č. 7

*Je **pensais pas que ça m' intéresserait**.*

Česká verze: *Nikdy by mě nenapadlo, že by mě to mohlo zajímat.*

Obě verze obsahují v kompletivní větě kondicionál z podobných sémantických důvodů jako v předchozím příkladu. V případě českého souvětí by se dalo díky přítomnosti modálního slovesa uvažovat o možné záměně za indikativ, který by zásadně nezměnil jeho význam.

Příklad č. 8

*Je ne **pense pas que cela puisse** être grave pour toi.*

Česká verze: *Ale nemyslím si, že by tě to nějak ohrozilo.*

Tento příklad odpovídá nejběžnějšímu schématu, kdy kompletivní věta obsahuje konjunktiv. Ten je vyjádřen v češtině opět pomocí kondicionálu.

Příklad č. 9

*Je ne **pense pas que ça tiendrait**, au tribunal.*

Česká verze: *Obstálo by to u soudu?*

Kondicionál v kompletivní větě odráží hypotetičnost situace, která je touto větou vyjádřena. V češtině je vyjádřena přímo kondicionálním dotazem.

Příklad č. 10

*Quand ils auront découvert le vol, qu' ils **pensent pas que je t' ai** aidé.*

Česká verze: *Musíš mě spoutat, pak je nenapadne, že jsem ti pomáhala.*

Tentokrát kompletivní věta popisuje děj minulý, který se opravdu odehrál, což vyplývá z okolního kontextu. Proto je pravděpodobně použit minulý čas indikativu, a to v obou verzích.

Shrnutí

Přestože korpusová analýza těchto sloves odhalila určité tendence měnit slovesný způsob při přechodu z pozitivního na negativní tvar slovesa, ukázalo se, že jak konjunktiv, tak indikativ jsou v obou případech hojně zastoupeny. Obecně lze konstatovat, že oznamovací způsob má přednost tam, kde je kladen důraz na časovou rovinu děje kompletivní věty, a kdy je potřeba vyjádřit jeho skutečnou podstatu. V českých větách jsou podobně jako ve francouzštině zastoupeny také oba způsoby, indikativ i kondicionál. Hlavním rozhodujícím prvkem je tedy celkový kontext, do kterého je souvětí zasazeno.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala zkoumáním slovesných způsobů ve vedlejších větách kompletivních. V prvních dvou kapitolách teoretické části byly představeny základní pojmy jako slovesný způsob, věta vedlejší a kompletivní věta tak, jak je popisují různé francouzské a české odborné zdroje. Tématem třetí kapitoly pak bylo samotné užívání slovesných způsobů konjunktivu a indikativu ve francouzských kompletivních větách. Výchozím zdrojem pro tuto část práce byla publikace *Le subjonctif en français* francouzského lingvisty Oliviera Souteta, který se touto tématikou zabývá a podrobně vysvětluje, jaké skutečnosti ovlivňují přítomnost daného slovesného způsobu v kompletivní větě. Na základě zmíněné studie byly popsány hlavní faktory volby mezi konjunktivem a indikativem, která je ovlivňována nejen samotným řídícím výrazem, ale i okolním kontextem a konkrétní sémantickou povahou souvětí. Právě sémantický charakter věty se stal hlavním východiskem pro klasifikaci kompletivních souvětí, v rámci které bylo možné určit tendence výběru slovesného způsobu ve vztahu k určitému významovému rysu. Navíc tato klasifikace umožnila částečné srovnání s českým pojetím tohoto tématu, protože české zdroje, konkrétně Mluvnice češtiny 3, Skladba, kterou jsem použila jako zdroj výchozí, rozlišují kompletivní věty právě podle jejich významu. Takto bylo stanoveno šest sémantických okruhů, přičemž s každým z nich se podle teorie typicky pojí jeden nebo druhý způsob. Cílem pak bylo určit v rámci srovnávání francouzského a českého jazyka, jakým způsobem čeština přistupuje k vyjadřování takových souvětí, ve kterých francouzština používá konjunktiv.

Teorie byly následně ověřeny v praktické části spočívající v analýze prostřednictvím paralelního korpusu Intercorp. Tato analýza zkoumala zastoupení indikativních a konjunktivních tvarů v kompletivních souvětích obsahujících řídící výraz vyjadřující požadovaný význam. Na vybraném vzorku souvětí bylo vysvětleno, jakými skutečnostmi se volba slovesného způsobu řídí, a zda odpovídá stanovené teorii. U těchto vzorových souvětí byla dále uvedena i jejich česká verze za účelem zkoumání ekvivalentních vyjadřovacích prostředků v češtině.

Korpusová analýza tedy vycházela z předpokladů, že indikativ jako slovesný způsob se užívá v kompletivních větách souvětí se sémantickým obsahem sdělování či konstatace a také pravděpodobnosti. Konjunktiv měl být naopak vyjadřovacím prostředkem v souvětích s významem vyjadřujícím voluntativní modalitu, hodnocení,

možnost a popření či odmítnutí. Závěrem bylo konstatováno, že zápor některých řídících výrazů může způsobit změnu slovesného způsobu.

Pro češtinu jsem označila jako hlavní vyjadřovací prostředek indikativ, jenž v některých typech souvětí nabývá stejných hodnot jako konjunktiv, jelikož tento slovesný způsob ani jiný jemu ekvivalentní v češtině neexistuje. Jinak je tomu ovšem u vět s voluntativní modalitou, jejichž řídící výrazy ve spojení se spojkou *aby* určují přítomnost kondicionálu. Dále jsem uvedla hypotézu, že například ve větách vyjadřujících popření skutečnosti může česká věta obsahovat indikativ i kondicionál, aniž by se jejich záměnou změnil význam věty. Podmiňovací způsob přitom může ve vyšší míře vyjadřovat hypotetičnost situace či pochyby.

Během zpracovávání analýzy v korpusu Intercorp jsem narazila na několik nedostatků této databáze zejména v oblasti taggingu, které poněkud zkreslovaly výsledky výzkumu a znemožňovaly tak vypracování statistik. Proto jsem více než na kvantitativní výzkum zaměřila na jednotlivé příklady a zkoumala jejich sémantickou podstatu.

Přesto tato analýza umožnila učinit několik závěrů. Tvrzení formulovaná v teoretické části se ve většině případů potvrdila, přičemž vedle samotného řídícího výrazu bylo konstatováno i několik dalších důležitých skutečností ovlivňujících volbu slovesného způsobu v kompletivní větě.

Významným faktorem se ukázal být kontext, do kterého je zasazen řídící výraz. Sémantická hodnota je totiž určena na základě celistvého spojení jednotlivých členů, které jsou schopny ve výsledném sdělení například popřít či zaktualizovat děj kompletivní věty, což se v mnoha případech stává faktorem důležitějším než samotný význam řídícího výrazu. Tyto změny se týkají například infinitivních tvarů, kdy sloveso určující samo o sobě indikativ může být součástí vyšší struktury, jejíž celkový význam odpovídá jiné sémantické hodnotě vyžadující přítomnost konjunktivu v kompletivní větě. Zároveň zde také hraje významnou roli enunciační odpovědnost, jejíž určení v dané větě může být faktorem vysvětlujícím přítomnost indikativu. Pokud tedy například negativní tvar řídícího slovesa určujícího indikativ znemožňuje přisouzení enunciační odpovědnosti, může se slovesný způsob kompletivní věty změnit na konjunktiv.

Ve výše zmíněném případě se jednalo o změnu slovesného způsobu z indikativu na konjunktiv, během analýzy jsem ale zaznamenala i několik případů změny opačné. Poměrně výrazná tendence použití indikativu se projevila zejména v těch souvětích, kde bylo potřeba poukázat na časovou rovinu děje budoucího v kompletivní větě. Vzhledem k tomu, že ve francouzštině neexistuje budoucí konjunktiv, daná komunikační situace

často preferuje použití budoucího indikativu i v případě, že se samotný řídící výraz pojí s druhým ze slovesných způsobů.

Nakonec se ukázalo, že v mnohých případech, nelze určit konkrétní pravidlo rozhodující o slovesném způsobu. Během analýzy bylo nalezeno několik příkladů, které neodpovídaly standardnímu užití indikativu a kondicionálu, a zároveň ani nepodléhaly výše zmíněným sémantickým změnám. Zejména pro významové rysy pravděpodobnosti a možnosti byly rozdíly v zastoupení obou způsobů menší, než by se dalo očekávat podle stanovených hypotéz. Z toho vyplývá, že hranice mezi nimi není pevně stanovena a volba tak záleží na preferenci a individuálním jazykovém vnímání každého mluvčího.

Při srovnávání s českým jazykem se potvrdilo, že odpovídajícím způsobem konjunktivu může být v češtině indikativ nebo kondicionál, přičemž podmiňovací způsob se objevuje ve větách vyjadřujících voluntativní modalitu, kde není děj kompletivní věty skutečností, pouze přáním či možností. Na několika příkladech bylo ukázáno, že ve většině souvětí s tímto významem nelze kondicionál zaměnit za indikativ, jelikož by se tím posunul význam souvětí, s čímž souvisí i nutné použití vhodného spojovacího výrazu. Pokud je podmiňovací způsob přítomen v jiném než voluntativním souvětí, je to dáno buď tím, že je kondicionál použit i ve větě řídící nebo celkovým kontextem naznačujícím hypotetický charakter děje, který vyžaduje přítomnost podmínky.

U ostatních větných typů je slovesným způsobem používaným namísto konjunktivu indikativ. Obecně lze konstatovat, že kondicionál v žádném případě nedokáže popsat děj skutečný, realizovaný, proto ho čeština jednoduše nemůže použít pro vyjádření takových hodnot a jediným možným slovesným způsobem zůstává indikativ. Ten je ovšem naopak schopen vyjádřit i hypotetický, nerealizovaný děj a může se tedy objevit i v souvětích voluntativní modality zejména za použití modálního slovesa, což je v češtině, jak se ukázalo, velmi častý postup. Tato slovesa se objevují i ve větách vyjadřujících pravděpodobnost a možnost, kdy bývá zároveň souvětí často nahrazováno větou jednoduchou, v níž je potřebná sémantická nuance vyjádřena pomocí příslovce. Zdá se, že jsou v češtině obecně preferována jednodušší vyjádření, čemuž nasvědčuje také častý výskyt případů, kdy je celá kompletivní věta nahrazena infinitivní slovesem či substantivem.

Ukázalo se, že francouzský konjunktiv může být nakonec v češtině analogicky vyjádřen indikativem i kondicionálem zároveň. Tato záměna se ukázala připustitelná zejména v několika případech, kdy bylo v kompletivní větě použito modální sloveso,

které jako samostatný ukazatel modality určovalo význam sdělení, jenž by se tak dal vyjádřit za použití obou slovesných způsobů. Domnívám se, že výběr mezi indikativem a kondicionálem v takových větách je následně otázkou individuální preference mluvčího. Obecně sice platí, že přítomnost podmiňovacího způsobu evokuje vyšší míru hypotetičnosti či pochybnosti, to ovšem podle mého názoru může být dále ovlivněno na základě konkrétní komunikační situace například intonací nebo některými nonverbálními projevy.

Je zřejmé, že v češtině není přistupováno k problematice výběru slovesného způsobu se stejným zřetelem jako ve francouzštině. Důvodem je skutečnost, že v českém jazyce neexistuje konjunktiv a základní vlastnosti indikativu a kondicionálu jsou pevně dané a ve své podstatě odlišné.

V průběhu zpracovávání tohoto tématu jsem nalezla řadu vět, ve kterých výběr mezi použitím indikativu nebo kondicionálu vyžadoval vedle aplikace gramatických principů také subjektivní přístup a hlubší reflexi. Francouzský konjunktiv je často, jak se zdá, ještě intuitivnější záležitostí, což poukazuje na skutečnost, že jazyk je především dynamickým nástrojem, jehož užívání, ač řízené určitými pravidly, závisí na individualitě mluvčího.

Résumé

Le mémoire présent étudie les modes verbaux dans les propositions complétives françaises pour pouvoir décrire les principes du choix entre l´emploie du subjonctif et de l´indicatif dans ce type de subordonnées et de trouver, à l´aide de l´analyse comparative, les moyens d´expressions analogiques en tchèque.

Dans la partie théorique, j´ai abordé les notions principales de ce sujet; la proposition subordonnée, la proposition complétive et le mode verbal. Avec le support des sources linguistiques françaises et tchèques, j´ai présenté leurs caractéristiques en définissant leur emplacement dans le système grammatical. En ce qui concerne la notion même de la proposition complétive, je me suis concentrée sur sa conception en français et en tchèque pour pouvoir trouver des traits communs qui permettraient définir la base de l´analyse comparative.

Pour expliquer comment s´effectue le choix du mode verbal dans les complétives en français j´ai présenté les théories d´Olivier Soutet, linguiste français, qui a consacré à cette problématique sa publication *Le subjonctif en français*. En analysant des exemples détaillés il définit les éléments qui influencent le mode verbal de la complétive, parmi lesquels on trouve notamment la notion de la prise en charge de la vérité comme indicateur de l´indicatif. Le fait que non seulement le sens même du constituant-noyaux de la proposition régissante mais aussi son contexte peut définir le choix du mode verbal est une thèse qui détermine cette problématique.

J´ai choisi le contenu sémantique de la phrase comme le critère principale de mon étude. À partir de cela j´ai défini plusieurs groupes de phrases dont chacun est traditionnelement lié à un des modes verbaux en question, l´indicatif étant caractéristique pour les complétives avec le contenu sémantique du constat et de la probabilité et le subjonctif pour celles exprimant la possibilité, la volonté, les doutes, le refus ou le jugement de valeur. Ainsi j´ai pu présenter les théories expliquant une telle tendance du choix du mode et en même temps les moyens d´expression en tchèque qui doit remplacer le subjonctif par un autre mode verbal.

Ces théories ont été examinées dans la partie pratique du mémoire à l´aide de l´analyse comparative effectuée dans le système Intercorp. Pour chaque groupe de complétives représenté par quelques expressions exemplaires j´ai observé la fréquence de la présence des modes verbaux. Ensuite, j´ai choisi des phrases dont les deux versions, française et tchèque, ont été analysées en détaille.

Cette analyse a globalement confirmé les hypothèses de la partie théorique. Elle a aussi démontré que le contexte spécifique de la proposition peut être supérieur au sens même du verbe régissant et donc par exemple la négation de ce verbe ou son emplacement dans une structure supérieure d´un contenu sémantique différent peuvent devenir les éléments décisifs en ce qui concerne le choix du mode verbal de la complétive. Enfin j´ai constaté que surtout dans les phrases exprimant la probabilité et la possibilité la frontière entre le subjonctif et l´indicatif est très floue et que dans quelques exemples, la présence d´un des modes ne correspond pas avec son usage standard.

En tchèque, le choix du mode s´effectue entre l´indicatif et le conditionnel. Le dernier est utilisé systématiquement dans les propositions exprimant la volonté. Or, le mode dont l´usage prédomine est l´indicatif, ce qui est aussi dû au fait que le conditionnel est souvent remplacé par un verbe modal à l´indicatif. Ceci appartient parmi les moyens de simplification de la phrase, ce qui est une tendance de la langue tchèque observable dans plusieurs exemples. Sous conditions spécifiques, les deux modes peuvent être utilisés dans la même phrase sans que le sens soit modifié, ce qui notamment le cas des complétives composées à l´aide d´un verbe modal qui est lui - même indicateur de la modalité.

En rédigeant ce mémoire, j´ai étudié de nombreux exemples de l´usage des modes verbaux dans les complétives en français et en tchèque. Sur l´ensemble de ces phrases, j´ai observé en pratique l´application des règles grammaticales mais aussi la présence du grand nombre des exceptions dont l´existence nécessite une justification qui dépasse ces principes fondamentaux. Tout cela m´a permis de me rendre compte du fait que la complexité de la langue consiste dans les règles mais aussi dans l´usage intuitive des locuteurs.

Bibliografie

DENIS D., SANCIER-CHATEAU, A.: Grammaire du français. Paris: Librairie générale française, 1994. ISBN 2-253-16005-9

CREISSELS, D.: Syntaxe générale une introduction typologique 2: la phrase. Paris: Lavoisier, 2006. ISBN 2-7462-1400-8

CVRČEK, V.: Mluvnice současné češtiny 1. Jak se píše a mluví. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7

GREVISSE, M., GOOSE, A.: Le bon usage: Grammaire française. Paris: De Boeck, Duculot, 2007. ISBN 978-2-8011-1404-9

GREVISSE, M., GOOSE, A.: Nouvelle grammaire française, 3e édition, Bruxelles: De Boeck & Larcier, 1995. ISBN 2-8011-1098-1

KOŘENSKÝ, J. KOMÁREK, M. a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví (2. díl). Praha: Academia, 1986. ISBN 21-114-86

DANEŠ, F., GREPL, M., HLAVSA, Z.: Mluvnice češtiny. Skladba (3. díl). Praha: Academia, 1986. ISBN 21-029-88

LEEMAN-BOUIX, D.: Grammaire du verbe français. Des formes au sens. Paris: Nathan, 2002. ISBN 2-09-191282-4

RIEGEL, M., PELLAT, J.-C., RIOUL, R.: Grammaire méthodique du français. Paris: Presses Universitaires de France, 1994, ISBN 2-13-053959-9, ISBN 2-13-055984-9

SOUTET, O.: Le subjonctif en français. Paris: Orphys, 2000. ISBN 2-7080-0959-1

ŠTÍCHA, F., KOLEKTIV: Akademická gramatika spisovné češtiny. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9

Internetové zdroje

Nový encyklopedický slovník češtiny: https://www.czechency.org/

Český národní korpus: www.korpus.cz

Databáze překladových ekvivalentů: https://treq.korpus.cz/

Příloha

Přehled použitých morfologických tagů v paralelním korpusu Intercorp

Tag	Slovesný čas	Slovesný způsob
VER:subp	přítomný	konjunktiv
VER:subi	minulý – imperfektum	konjunktiv
VER:pres	přítomný	indikativ
VER:futu	budoucí	indikativ
VER:impe	minulý – imperfektum	indikativ
VER:simp	minulý – passé simple	indikativ
VER:pper	příčestí minulé – minulý/přítomný/budoucí	konjunktiv/indikativ (kondicionál)
VER:cond	kondicionál – přítomný/minulý	indikativ (kondicionál)